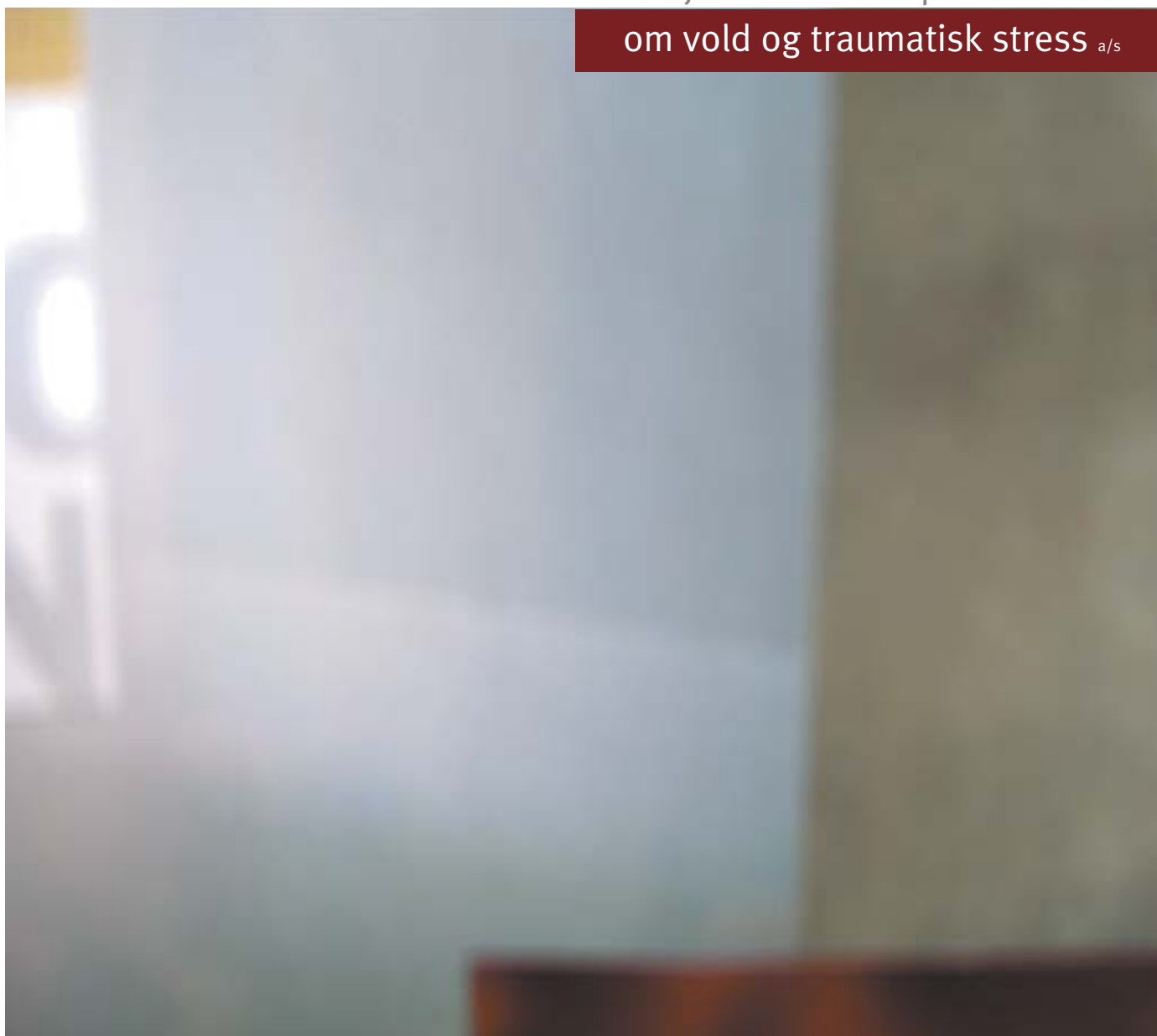

Randi Saur, Ole Kristian Hjemdal og Trond Heir

Voldsforebyggende forskning og undervisning ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS)

Nasjonalt kunnskapssenter
om vold og traumatisk stress a/s

www.nkvts.no

Voldsforebyggende forskning og undervisning ved
Nasjonalt kunnskapssenter om vold
og traumatisk stress (NKVTS)

Randi Saur, Ole Kristian Hjemdal og Trond Heir
2011

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) ble stiftet 17.november 2003. Selskapet er et datterselskap av UNIRAND AS, som er heleid av Universitetet i Oslo.

Senterets oppgaver er forskning, utviklingsarbeid, undervisning, formidling og veiledning innen temaene

- Vold
- Seksuelle overgrep
- Flyktninger/asylsøkere
- Katastrofer
- Andre traumatiske hendelser

Senteret samarbeider med de fem regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) samt relevante kliniske miljøer, forskningsinstitusjoner og faginstanser, nasjonalt og internasjonalt.

Ved Universitetet i Oslo driver senteret en Master i psykososialt arbeid – selvmord, rus, vold og traumer, sammen med Senter for rus- og avhengighetsforskning (SERAF) og Nasjonalt senter for selvmords-forskning og forebygging (NSSF).

Alle rapporter og notater fra senteret er tilgjengelige i fulltekst på våre hjemmesider nkvts.no under «biblioteket».

Senteret gjennomfører prosjekter som er finansiert av departementer og direktorater, Norges forskningsråd, frivillige organisasjoner og andre.

Bak opprettelsen og drift av senteret står:

Barne- og likestillingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis og politidepartementet, Forsvarsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

ISBN 978-82-8122-047-8 (Trykk)

ISBN 978-82-8122-053-9 (Pdf)

ISSN 0809-9103

Henvendelse vedrørende publikasjonen rettes til Nasjonal kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Kontaktinformasjon på www.nkvts.no

Forord

Vold i nære relasjoner skaper utrygge levevilkår for barn og voksne. Vold kan føre til alvorlige fysiske, psykologiske og sosiale problemer for de involverte. All bruk av vold er i strid med norsk lov og krenker grunnleggende menneskerettigheter.

Vold i nære relasjoner har fått økt oppmerksomhet i det norske samfunn de siste 30 år. Forskning har i løpet av denne perioden utviklet seg til å omfatte et mer sammensatt bilde av konsekvenser; fra å være mest opptatt av fysiske skader, til også å inkludere økonomiske, sosiale og psykologiske ettervirkninger. Vold virker ødeleggende på trygghet, selvfølelse og livskvalitet. Både forskning og klinisk arbeid har gitt oss kunnskap om at vold i familien berører alle de involverte, både de som er direkte utsatt, de som selv utøver vold, og de som lever med andres vold.

De ti siste årene har det vært utført flere undersøkelser av omfanget av vold i nære relasjoner. Undersøkelsene viser at både kvinner og menn i alle aldre utsettes for vold. Grov vold i parforhold rammer i større grad kvinner. Ett av ti norske barn opplever at foreldre utsettes for vold, mange av disse er også selv direkte utsatt.

I Norge har offentlige myndigheter tatt initiativ til ulike aktiviteter og programmer for å forebygge og redusere virkningene av vold. Det dreier seg om tiltak innen undervisning, kunnskapsformidling, holdningsskapende arbeid, hjelpe- og behandlingstilbud. I tillegg er en rekke frivillige organisasjoner viktige bidragsytere på feltet.

Rapporten *Voldsforebyggende forskning og undervisning ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS)* gir en oversikt over forskning og undervisning ved NKVTS pr. 2011, som kan ha betydning for arbeidet med å forebygge vold i nære relasjoner. Vi ønsker med dette å bidra til utveksling av erfaringer med forskning og undervisning på det voldsforebyggende området.

Oslo, september 2011

Trond Heir
Prosjektleder

Takk

Bak denne rapporten står flere bidragsytere: Inger Lise Johnsrud har oversatt deler av den engelske teksten og lest korrektur og kommet med innspill til justeringer. Solveig Laugerud har måttet avbryte egne arbeidsoppgaver for å hjelpe med tekniske løsninger, oppsett og formatering. Stor takk til dere begge to! Takk også til vår IT-ekspert Tore Indregard som alltid stiller opp når vi ikke forstår hva som feiler pc'en! En varm takk går også til Yngvil Grøvdal og Wenche Jonassen for deres bidrag på korrekturlesing og oversettelser av de siste sidene. Til slutt en takk til vår primære kontaktperson i trykkeriet, Bente Høgsaas, for tålmodig kommunikasjon og justering av manus gjennom den typografiske prosessen.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	6
Summary	7
Voldsforebyggende forskning og undervisning ved Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress (NKVTS)	9
Strategiske mål for NKVTS	9
Bakgrunn for rapporten	9
Hvordan oppdraget er løst	9
Termer og definisjoner	10
Forskning og kunnskapsutvikling	11
Gjennomgang av 24 forsknings- og utviklingsprosjekter ved NKVTS	11
Tematisk variasjon	11
Kilder i prosjektene	12
Metoder i prosjektene	12
Kunnskapsstatus om forebygging av vold og seksuelle overgrep mot barn	13
Voldsforebyggende undervisning ved NKVTS	17
Ekstern og intern undervisning	17
Masterprogrammet «Psykososialt arbeid – selvmord, rus, vold og traumer»	18
Undervisning om vold sett i sammenheng med forebygging	18
Tabell I: Voldsforebyggende forskning og kunnskapsutvikling ved NKVTS	19
Tabell II: Undervisning om voldsforebyggende temaer som utføres av ansatte ved NKVTS	34
Titler på undervisningsoppdrag relatert til vold, utført av NKVTS-ansatte i 2010	36
Litteratur	37
Vedlegg 1:	38
Vedlegg 2:	39

Sammendrag

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) har som oppgave å drive forskning og utviklingsarbeid, utdanning, formidling, veiledning og rådgivning om vold og traumatisk stress. Et av målene med senterets virksomhet er at kunnskapen og kompetansen som utvikles skal bidra til å forebygge vold og traumatisk stress. I denne rapporten beskrives forskningsprosjekter og undervisning ved NKVTS som kan knyttes opp mot forebygging på feltet vold i nære relasjoner.

Forskning og undervisning om vold har ofte et implisitt forebyggingsfokus. Dette kan handle om å framskaffe og formidle kunnskap for å forbygge at voldshandlinger gjentas, eller å forebygge eller redusere *senvirkninger* etter vold, eller å forebygge voldsutsatthet *generelt*.

I rapporten gjennomgås 24 ulike forsknings- og utviklingsprosjekter som kan relateres til forebygging. Innholdsmessig og metodisk spenner prosjektene over et vidt felt:

- Studier for å øke forståelsen av ulike gruppers erfaringer med vold eller overgrep
- Metodeutvikling og kompetanse i aktuelle faggrupper
- Kunnskap om forebygging av vold og overgrep i minoritetsgrupper
- Omfang av og karakteristika ved voldshandlinger befolkningsgrupper
- Virkninger av terapi med voldsutøvende menn
- Kunnskap om vold i hjelpeapparat og i utdanningsforløp for profesjonsgrupper
- Formidling av kunnskap via film, video og litteratur

Videre gis det sammendrag av fem rapporter som omhandler kunnskapsstatus om vold i oppdragelsen i minoritetsfamilier, forekomst og forebyggende innsatsområder overfor barn og unge utsatt for vold og seksuelle overgrep og om sykehusene oppdager barnemishandling.

Medarbeiderne ved NKVTS har en rekke undervisningsoppdrag, dels knyttet opp til masterutdanningen i psykososialt arbeid som senteret tilbyr i samarbeid med Nasjonalt senter for selvmordsforskning og - forebygging (NSFF) og Senter for rus- og avhengighetsforskning (SERAF), og i form av eksterne oppdrag ved universitet og høyskoler, for ideelle organisasjoner, for myndigheter og offentlige instanser.

Til slutt illustrerer fem ulike undervisningsoppdrag hvordan tema for forelesningen kan settes inn i en forebyggende kontekst til tross for at dette ikke er eksplisitt uttrykt i oppdraget.

Summary

The Norwegian Centre for Violence and Traumatic Stress Studies (NKVTS) collects, develops and disseminates knowledge and competence in the field of violence and traumatic stress. An important objective of the centre is to reduce the health and social consequences that may follow from violence and traumatic stress.

In this report we present projects on research, development and knowledge dissemination, as well as educational courses run by NKVTS that are in some way linked to the prevention of violence in close relationships.

An implicit prevention purpose is often found in research and teaching about violence. The researcher acquires knowledge that may be relevant to the prevention of new violent incidents, to the prevention or reduction of the late effects of violence, or on how to prevent people from being exposed to violence in general. Even if preventing violence is not explicitly formulated as the main purpose of the projects, prevention can be regarded as an implicit milestone.

24 different research and developmental projects related to the prevention of violence in close relationships are presented in the report. Methodically, and with regard to content, the projects cover a wide field:

Studies aiming at increased understanding of how different groups of people experience being exposed to violence

- Development of methods and competence among relevant professionals
- Knowledge about the prevention of violence and abuse within minority groups
- The incidence and character of violent acts in different populations
- The effects of therapy on men who perpetrate violence
- Status of knowledge and imparting knowledge about violence to organisations, colleges and universities
- Imparting of knowledge through the use of films, videos and literature

The report gives a summary of five projects that deal with the use of violence in the upbringing of children in immigrant and refugee families, about the incidence of – and the prevention of violence and sexual abuse against children and about whether the hospitals discover child maltreatment.

The researchers at NKVTS give lectures at different universities and especially to the students that take their master's degree in socio-psychological work. This master's degree is the result of cooperation between The National Centre for Suicide Research and Prevention (NSSF), The Norwegian Centre for Addiction Research (SERAF) and NKVTS. Lectures are also given to NGOs, to public authorities and other public organisations.

Finally, five different teaching assignments illustrate how different subjects are connected to the prevention of violence, even when prevention is not an explicit theme for the lectures.

Voldsforebyggende forskning og undervisning ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS)

Strategiske mål for NKVTS

I strategisk plan 2008 – 2011 for Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress er senterets formål uttrykt som å

«... utvikle, vedlikeholde og spre kunnskap og kompetanse som kan bidra til å forebygge vold og traumatisk stress og til å redusere de helsemessige og sosiale konsekvenser som vold og traumatisk stress kan føre med seg. Senteret skal være internasjonalt orientert og utvikle kunnskap på et høyt akademisk nivå. Kunnskapen som produseres ved senteret skal være nyttig for praksisfeltet» (NKVTS 2008) s.2.

Senterets hovedoppgaver er forskning og utviklingsarbeid, utdanning, formidling, veiledning og rådgivning.

Forskning og undervisning om vold har ofte et implisitt forebyggingsfokus. Dette kan handle om å framskaffe og formidle kunnskap for å forebygge *gjentatte* voldshandlinger, eller å forebygge eller redusere *senvirkninger* etter vold, eller å forebygge voldsutsatt *generelt*. Senterets undervisning og forsknings- og utviklingsprosjekter utgjør sentrale bidrag til den kunnskapen som skal anvendes i forebyggende arbeid (Handlingsplan 2008; Justisdepartementet 1999; Kvinnevoldsutvalget 2003).

Bakgrunn for rapporten

Helsedirektoratet har gitt Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) i oppdrag å gi et sammendrag av programmer og aktiviteter rettet mot voldsforebygging i Norge, med tanke på arbeidsmetoder, målgrupper, organisering og evaluering av effekt. Videre var det ønsket en beskrivelse av aktuell

forskning og undervisning ved NKVTS som kan være av betydning for forebygging av vold.

Hvordan oppdraget er løst

I denne rapporten beskrives forskningsprosjekter og undervisning ved NKVTS som kan knyttes opp mot forebygging på feltet vold i nære relasjoner.

Kapitlet om forskningsaktiviteten er basert på to kilde-typer: Tjuefire prosjekter ved senteret er belyst og samlet i et tabelloppsett. I tillegg gis en kortversjon av fem rapporter angående kunnskapsstatus om *forebygging av vold mot barn*.

Kapittelet om utdanning er basert på tre kilder. Først en beskrivelse av senterets opplæringsprogram ved Masterstudiet «Psykososialt arbeid – selvmord, avhengighet, vold og traumer», som drives av senteret i samarbeid med to andre forskningsenheter ved Universitetet i Oslo. Temaer i undervisningen som relateres til vold er vist en tabell. Den andre kilden er undervisningsoppdrag som er satt inn i tabellen «*Undervisning om voldsforebyggende temaer som utføres av ansatte ved NKVTS*». Til slutt i kapitlet gis en kort oversikt over senterets viktigste eksterne og interne undervisningsoppdrag som kan knyttes opp til temaet vold i nære relasjoner.

I en separat rapport, *Voldsforebygging i Norge*, besvares første del av oppdraget gitt av Helsedirektoratet. I denne er det redegjort for voldsforebyggende aktiviteter i Norge pr. 2011, basert på en kartlegging (Saur, Hustad, and Heir 2011).

Termer og definisjoner

Temaet er avgrenset til forsknings- og undervisningsaktiviteter som har som formål å bidra til å forebygge vold i nære relasjoner. *Vold i nære relasjoner* betyr i denne sammenhengen voldshandlinger mot noen i en familierelasjon eller der familierelasjoner er brutt, for eksempel mellom kjærester, ekskjærester, nære venner eller omgangsvenner. Det innebærer at aktiviteter som har til hensikt å forebygge fysisk, psykisk eller materiell vold, seksuelle overgrep, barnemishandling og avstraffelse av barn, kjønnslemlestelse, tvangsekteskap og drap inkluderes når dette foregår innenfor nære relasjoner.

Forskning og kunnskapsutvikling

Som det framgår av i NKVTS's strategi er formålet ved senteret å bidra til å forebygge vold og traumatisk stress og redusere helsemessige og sosiale konsekvenser av dette. Senteret skal gjøre dette gjennom forskning og utviklingsarbeid, utdanning, formidling, veiledning og rådgivning.

Gjennomgang av 24 forsknings- og utviklingsprosjekter ved NKVTS

Ansatte ved Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) ble bedt om å besvare et enkelt skjema for å identifisere prosjekter som kunne ha relevans for forebygging av vold i nære relasjoner (Vedlegg 1). Bevarelsene er lagt inn i en tabell for å systematisere opplysninger om prosjektets hensikt og problemstillinger, betydning for forebygging av vold, prosjektets kildemateriale, metoder som benyttes og eventuelle resultater (Tabell 1). De forebyggende elementene i prosjektene kom fram ved at forskerne ble bedt om å besvare spørsmålet «*Hvilken betydning kan resultatene ha for forebygging på voldsfeltet?*»

Tematisk variasjon

De 24 eksemplene i tabellen omhandler mange ulike aspekter ved kunnskapssituasjonen på feltet vold i nære relasjoner. Prosjektene har ulike formål og design og varierer tematisk over en stor skala.

Et ønske om økt kunnskap og forståelse av ulike gruppers erfaringer med vold eller seksuelle overgrep, ligger bak flere av prosjektene. Et perspektiv er hvordan de berørtes egne tanker og reaksjoner om egne volds-erfaringer kommer til uttrykk og hvordan de som aktører i eget liv engasjerer seg, blir tatt med, eller kan påvirke beslutningsprosesser som gjelder deres egen livssituasjon (1,3, 4, 5, 11, 13, 16).

I andre prosjekter har et viktig perspektiv vært å utvikle metoder og kompetanse i faggrupper som arbeider med vold i nære relasjoner. Her sees eksempler på prosjekter som omhandler spesifikke arbeidsoppgaver,

utvikling og innføring av nye metoder (for eksempel dommeravhør av barn, eller prosjekter som omhandler tilrettelegging for bruk av nye metoder (7, 15 og 23). I arbeid med minoritetsgrupper er det behov for kunnskap om bakgrunn, verdier og kulturell kontekst. Forekomst av vold i en befolkning varierer med levestandard, utdanning og fattigdom og mange minoritetsgrupper kommer fra land preget av fattigdom, krig og nød. Individuelle holdninger til hva som regnes som vold er påvirket av kultur og tradisjoner og preget av personlige erfaringer og belastninger den enkelte har med seg (3, 17, 20,21).

Noen av prosjektene dokumenterer omfang av og karakteristika ved vold i ulike befolkningsgrupper, forekomsts av vold mot barn og unge, forekomst av barnemishandling, eller kjennetegn ved kvinner som utøver vold (12,18,19). En studie tar for seg virkninger av terapi med voldsutøvende menn (2).

Flere prosjekter har karakter av kartlegginger som skal gi en oversikt eller tilstandsrapport om hvem som gjør hva, hva slag kunnskap som finnes i ulike organisasjoner og om kunnskap på området vold i nære relasjoner formidles i utdanningsforløp og til profesjonsgrupper (6, 8, 9, 14, 21, 22). I eksemplene sees også informasjons- og formidlingsprosjekter som er rettet mot et større publikum. Produksjon av film og utgivelse av bok om temaer innenfor voldsfeltet formidler både erfaringer og fagkunnskap på en måte som benyttes uavhengig av de som står bak produksjonen (10, 24).

Forebyggingsperspektivet er ikke alltid klart uttrykt i forskningsprosjektene. Til tross for at forebygging av vold er en målsetting som er framhevet i NKVTS sin strategiske plan, er forebygging sjelden eksplisitt nevnt i forskningsskissene. Når forskerne får konkrete spørsmål om dette er det likevel flere som formulerer en forbindelse til forebygging. I de 24 eksemplene som vi har sett nærmere på er forbindelsen til forebygging eksplisitt uttrykt i om lag halvpartene av prosjektene. Eksempler på dette er:

«Det er et mål å identifisere hva informasjonselementene består av som frembringer endring og benytte kunnskapen for å forebygge kjønnslemlestelse» (nr.3) eller

«Resultatene kan bidra til å finne måter å håndtere krenkelser mot eldre på og intervensjoner som kan bidra til at krenkelsene opphører eller reduseres» (nr.4) og

«Resultatene bidrar blant annet til økt kunnskap om risikofaktorer for utøvelse av partnervold – noe som åpenbart kan være relevant med hensyn til å utvikle individrettede, voldsforebyggende tiltak» (nr. 19).

I den andre halvparten av eksemplene kan forebyggingstanken mer sees implisitt. Formuleringer i forskningsprosjekter er ofte innrettet mot selve forskningsspørsmålene og spørsmål om senere forebyggende nytteverdi av forskningsresultatene er ikke ofte uttrykt. Samtidig er det forståelig at det å formulere forebyggingsformål kan virke kunstig når forskningen omhandler for eksempel forekomstdata. Å vite noe om forekomst av vold i ungdomsbefolkningen er ikke direkte forbundet med forebyggende tiltak. På en annen side kan det være opplysninger i slike undersøkelser som kan gi pekepinn om aktuelle forebyggingsområder. Følgende uttalelse belyser dette ved at å antyde hvilke sammenhenger resultatene opptrer i:

«Studien har satt fokus på at ungdom rapporterer om overgrep og vold i større grad enn tidligere og at vold blant annet har sammenheng med psykiske og somatiske helseplager, rus og svake skoleprestasjoner» (nr. 18).

Et annet eksempel er en studie hvor forebyggingstanken er til stede, og uttrykt, men med en negativ konklusjon: *«Så lenge politiet ikke legger mer vekt på tidlige forebyggingsstrategier er det tvilsomt om bruk av strafferetten vil få stor betydning for forebygging av vold» (nr. 1).* Uttalelsen kan ikke underbygges fullgodt her, men den peker på problemer knyttet til forventninger som er innebygget i norsk strafferett hvor ett av elementene er at straff også skal ha en allmennpreventiv virkning.

Kilder i prosjektene

Prosjektene som inngår i vårt utvalg har ulike design og bygger på ulike datakilder. En del av prosjektene bygger på direkte opplysninger fra personer som blir

intervjuet eller som svarer på spørreskjemaer, (nr.1,3, 4, 5,16, 17). Andre prosjekter bruker sekundærdata i form av datafiler fra tidligere undersøkelser (nr. 18 og 19). I noen studier er det bare kvinner eller bare menn som er undersøkt, mens andre omfatter begge kjenn. Barn og unge er kilder i flere studier og gruppen eldre er kilde i to studier. Minoritetsgrupper er målgrupper for innsats i flere prosjekter, men er bare primærkilder i to prosjekter (nr. 6 og 17). Andre kilder som er brukt de 24 prosjektene er fagfolk og forskere, journaler fra behandlingsinstanser og forskningslitteratur.

Instanser som besvarer spørsmål om hvordan undervisning, behandling eller hjelpetiltak fungerer er andre kildetyper som brukes i prosjekter (nr. 6, 7, 8 og 9). Selv om det er personer som gir svarene, gis de på vegne av instansen.

Metoder i prosjektene

Gjennomgang av kilder i forrige avsnitt indikerer i noen sammenhenger også hvilke metoder som er tatt i bruk. I vårt materiale er det flere studier med kvalitative intervjuer enn kvantitative metoder i form av spørreskjemaer. Journalstudier kan være både kvalitativ og kvantitativ metode, avhengig av hvordan de legges opp (nr. 2, 12 og 13). Samtidig ser vi prosjekter som kombinerer flere metoder (nr.2 og 7, 17). Et av prosjektene hadde en aksjonsforskningsdesign som innebar å prøve ut i praksis om det lot seg gjøre for jordmødre å spørre gravide om utsatthet for vold som en del av svangerskapskontrollen (nr.7). Prosjektet innebar både bruk av kvalitative intervjuer, spørreskjemaer, samtaler med faggrupper og møtevirksomhet på kommunalt nivå. Idéen med prosjektet var å undersøke om faste rutiner for å spørre om utsatthet for vold kunne bidra til å forebygge vold i svangerskapet og senere (Hjemdal and Engnes 2009). Resultatene av dette prosjektet er nå inkludert i en pilot for et landsomfattende opplæringsprogram om bruk av kartleggingsverktøy og samtalemetodikk. Lignende blanding av metoder sees også i andre prosjekter som har metodeutvikling for faggrupper på feltet, som formål (nr. 2, 15, 17,21 og 23).

Metodevariasjonen gjør at analyser av data, enten de er kvalitative eller kvantitative, eller en miks med flere typer metoder, også antar ulike former og bruk av ulike analyseverktøy.

I prosjekter som er rettet ut mot «folk flest» ser vi eksempler på metoder som bokproduksjon, skriving av artikler og dramatisering av en sann historie til en filmproduksjon (nr. 10 og 24).

Kunnskapsstatus om forebygging av vold og seksuelle overgrep mot barn

Nedenfor presenteres sammendrag av fem rapporter som er utarbeidet av NKVTS ansatte alene eller i samarbeid med eksterne forskere, hvor forebygging av vold, mishandling eller seksuelle overgrep mot barn er et hovedanliggende. Rapportene omhandler dels kunnskapsstatus på feltet, dels beskriver av utfordringer og begrensninger i kunnskap om forebygging av vold. En gjennomgående konklusjon i disse rapportene er at det finnes en rekke forebyggende tiltak på ulike nivåer, men at det er store mangler når det gjelder evaluering av effekt. Effektevalueringer har fått en viktig rolle i dagens kunnskapsdiskurs. Et spørsmål som kan stilles er om forventninger til å lykkes med å vise klare effekter av forebyggingstiltak er overdrevne. En mulig grunn til at det er få forebyggende innsatser som kan vise til bekreftede resultater, kan være at det er så mange faktorer og forhold som innvirker på menneskers liv og handlinger, og hvor de forebyggende innsatsene bare påvirker en liten andel. Kunnskapsfeltet er i dessuten rask utvikling og metoder og forskningsdesign endres i takt med dette.

Forebygging av vold i oppdragelsen. Samarbeid mellom hjelpeapparat og minoritetsforeldre en kunnskapsoversikt (Neumayer, Meyer, and Sveaass 2008).

På oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet utarbeidet NKVTS i 2008 en kunnskapsstatus med «vurdering av metoder og kunnskapsbehov med henblikk på hjelpeapparatets samarbeid med minoritetsforeldre om bruk av vold i oppdragelsen». Oppdraget var en oppfølging av regjeringens handlingsplan «Strategi mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005–2009)». Tiltak for å forebygge kjønnslemlestelse og tvangsekteskap ble inkludert.

Rapporten tar for seg ulike forklaringer på foreldres bruk av vold mot barn: Kulturelt definerte tradisjoner, holdninger til bruk av fysisk avstraffelse i oppdragelsen, sosioøkonomiske forhold, rus- og alkoholmisbruk, stressbelastning og psykisk helse og normer og holdninger i sosiale strukturer og nettverk som omgir familier.

Forfatterne viser til en rekke igangsatte tiltak hvor samarbeid med minoritetsforeldre vektlegges. Foruten tiltak som tar sikte på å bedre levekår, motvirke isolasjon og fremme integrering nevnes; nettverksgrupper for enslige mødre, foreldreveiledningsprogram for å styrke foreldrekompetanse¹, familiekurs med refleksjon over migrasjonsbakgrunn kombinert med å styrke kunnskap om det norske samfunnet, Parent Management Training (PMT), som har fokus på foreldrenes oppdragelsesferdigheter, og i tillegg en rekke tiltak i kommuner med migrasjonsbefolkning. Det vises også til tiltak som er iverksatt i familier der vold har forekommet.

Anbefalinger i rapporten går ut på å gjennomføre systematiske evalueringer av programmer og videreføre de som får positiv evaluering. Videre anbefales systematisk opplæring og veiledning av personell og, å implementere veilednings- og støttetiltak for foreldre i asylmottak. Andre tiltak er familie- og oppdragelseskunnskap i *Introduksjonsprogrammet for nyankomne flyktninger*, og styrking av foreldrerollen, oppdragelse og integrering i det norske samfunnet. Likeledes legges det vekt på forskning for å evaluere og videreutvikle programmer samt formidling av gode erfaringer (Neumayer, Meyer, and Sveaass 2008).

Voldsutsatte barn og unge: Forekomst og innsatsområder for forebygging (Mossige and Dyb 2009)

Rapporten er basert på to studier: En studie blant avgangselever i videregående skole i 2007 gjennomført av NOVA (Mossige and Stefansen 2007), og en studie av 15–16-åringer som NKVTS gjorde sammen med Folkehelseinstituttet (Schou, Dyb, and Graff-Iversen 2007). I rapporten beskrives forekomst av vold og seksuelle overgrep ut fra de to studiene, sammenhenger med sosiale og individuelle faktorer, og hvordan barn og unge selv beskriver volds- og overgrepssituasjoner.

Gjennom analyse av kvalitative data fant forfatterne at ungdom i saker som gjelder vold og overgrep har en underliggende oppfatning om hva som karakteriserer relasjoner mellom «krenker» og «krenket». Dette knytter de til forklaringer om at forståelser av kjønn, kultur og tatt-for-gitt-heter i relasjonelle samspill gjør seg gjeldende og påvirker barn og unges tolkning av situasjoner. Dette kan gjøre at barn og unge er mer mottakelige for bruk av makt eller press i situasjoner som omhandler seksualitet.

¹ Programmet er beskrevet i tabelloppsett, nr. 22.

Målgrupper for innsats: Forfatterne mener at forebyggende tiltak bør rettes mot ungdomspopulasjoner i hele Oslo. Tiltak bør ta hensyn til at noen grupper er mer utsatt for vold og overgrep som følge av tilstedeværelsen av andre problemer i familien, som funksjonshemninger, psykisk syke foreldre, rusproblemer hos foreldre eller foreldre som har økonomiske problemer samt barn og unge med innvanderbakgrunn. Det anbefales at unge mennesker involveres i det forebyggende arbeidet.

Forhold å ta i betraktning: Forebygging må ta hensyn til at voldsproblematikk ser ut til å være forbundet med levekårsvariabler. Det legges vekt på at helsetilbudet for barn og ungdom med psykiske problemer, må være egnet til å hjelpe barn og ungdom med volds- og overgreprelatert problematikk.

Ideer til fokus i forebyggende satsning: Forfatterne påpeker at unge mennesker trenger hjelp til å utvikle relasjonell kompetanse for å unngå situasjoner med risiko for bruk av makt og vold. Vold og overgrep er sammensatte fenomener og press og makt kan utøves og oppleves på andre måter enn bare gjennom fysisk tvang. Det foreslås implementering av programmer som gir plass for denne type refleksjoner i skoleundervisning over flere år. Ved å innføre større programmer rettet mot ungdom, hvor de unge selv er delaktige i å utvikle forståelse om sosiale roller som offer/krenker, kan de bidra til nyansering av viktige kulturelle innsikter og til å avdekke makt slik en ser i analysene av det kvalitative materialet (Mossige and Dyb 2009).

Oppdager sykehusene barnemishandling? (Myhre, Lindboe, and Dyb 2010)

Som del av et ledd i Regjeringens strategiplan mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005–2009), fikk NKVTS og Ullevål universitetssykehus i oppdrag å utarbeide rutiner for registrering og dokumentasjon ved mistanke om fysisk mishandling hos barn som innlegges i sykehus. Hensikten var at disse skulle danne grunnlag for utvikling av varslings- oppfølgingsprosedyrer som sikrer barn hjelp og beskyttelse, dvs. oppdage, stanse og forebygge barnemishandling.

I alt 70 tilfeller med barn i alderen 0 til 14 år ble utredet gjennom et år. Halvparten av barna var under 12 måneder. For en del av barna forelå det mistanke om mishandling før barnet ble henvist til sykehuset, men i over halvparten av tilfellene oppsto mistanken som følge av den skaden eller sykdommen barnet kom til behandling for. I de fleste tilfellene ga ikke medisinske undersøkelser klare konklusjoner, og annen utredning

ville være nødvendig for å avgjøre om barna var utsatt for mishandling og i behov av beskyttelse.

Den medisinske utredningen syntes i stor utstrekning å følge anbefalte retningslinjer, mens prosessen som hadde ledet til mistanke om mishandling og utredning virket mer tilfeldig. Det var spesielt bekymringsfullt at det kom få henvisninger fra førstelinjetjenesten. Den vanligste årsaken til at det ble startet utredning for fysisk barnemishandling var mistanke om påført hodeskade. Utredningen avdekket medisinske funn som styrket mistanken om mishandling for 6 av barna som ble utredet. Omfanget av saker der barnelege utreder for mulig barnemishandling anslås til i underkant av 100 saker i året.

Anbefalingene i rapporten går ut på at alle sykehus bør ha en felles samordnet prosedyre for utredning og oppfølging av barnemishandling. Det bør etableres tverrfaglige team ved alle sykehus for utredning av barnemishandling. Praksis for avdekking, utredning og oppfølging av utsatte barn og deres familier bør kvalitetssikres. Dette bør omfatte psykososiale forhold, psykisk helsestatus og generelle medisinske behov. Videre anbefales tettere samarbeid mellom barneavdelingene og førstelinjetjenesten (helsestasjoner, fastleger og legevakt), og mellom barneavdelingene og BUP, samt med barnehusene for å sikre rask og tverrfaglig oppfølging i etterkant av sykehusopphold. Som et tiltak for å bedre oppfølging av utsatte barn foreslås en lovendring som tillater at journal-opplysninger følger barn ved flytting og ved bytte av helsestasjon, fastlege og sykehus.

Mange saker oppdages ikke i helsevesenet: I rapporten påpekes at det er et stort gap mellom de tall en finner for forekomst av vold mot barn i befolkningsstudier og antall saker med fysisk mishandling som blir kjent for barnevernet, sammenlignet med antall saker i helsevesenet hvor det er mistanke om barnemishandling. Det understrekes at de fleste påførte skader er av en karakter som ikke kommer til sykehus eller legebehandling. Noen skader behandles i førstelinjetjenesten (legevakt, allmennlege).

*«De alvorlige skadene som blir oppdaget på sykehus kan oppfattes som toppen av et isfjell. Det å ikke oppdage disse kan imidlertid få et svært tragisk utfall, da det er stor fare for gjentakelse ved barnemishandling og volden ofte eskalerer» (s 13)
(Myhre, Lindboe, and Dyb 2010).*

Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn – En kunnskapsoversikt (Glad, Øverlien, and Dyb 2010)

Som en del av Regjeringens strategiplan mot fysiske og seksuelle overgrep mot barn (2005–2009), ble NKVTS bedt om å utarbeide en kunnskapsoversikt om forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn. NKVTS skulle også komme med forslag til områder der det er særlig behov for mer forskning.

Det finnes lite nasjonal forskning på dette feltet, og kunnskapsoversikten er derfor først og fremst basert på internasjonal forskning. Forebygging av vold og overgrep mot barn og ungdom har stått på den politiske dagsorden i Norge siden 1970-tallet, og forbud mot bruk av vold mot barn ble innarbeidet i Barneloven i 1981. Norge er også forpliktet gjennom FNs Barnekonvensjon til å beskytte barn og ungdom mot vold og overgrep og til å følge utviklingen av dette problemet.

Med henvisning til Butchart et al. (2006) anføres det at det ikke er tvil om at barnemishandling kan forebygges, og at forsøk på å redusere skadevirkninger av overgrep er mindre effektive og dyrere enn å forebygge at slik mishandling skjer. De fleste forebyggende programmer fokuserer på ofrene eller overgriperen og tiltakene blir satt i verk etter at overgrepet har funnet sted. Samtidig er det lite forskning som evaluerer virkningen av forebyggende intervensjoner. De aller fleste tiltakene er dårlig evaluert, eller ikke evaluert i det hele tatt).

Lite kunnskap om hva som virker: Det finnes mange forebyggende tiltak mot fysiske og seksuelle overgrep mot barn på samfunnsnivå, men lite forskning på forhold som kan gi økt beskyttelse mot vold og overgrep. Eksempler på forebyggende tiltak på samfunnsnivå er utvikling og implementering av reformer, menneskerettigheter, mediekampanjer, krav om politiattester, og pre- og postnatale tjenester. Evalueringen av tiltakene er mangelfull. Hjemmebesøksprogrammer er den mest evaluerte formen for forebygging av fysiske overgrep mot barn. Resultat av søk i internasjonale kunnskapsbaser viser kun ett hjemmebesøksprogram som skiller seg ut med positive og vedvarende resultater; Nurse-Family Partnership. Hovedtilnærmingen for forebygging av seksuelle overgrep har vært skolebaserte undervisningsprogram. Evalueringen av slike program viser at de kan bidra til økte kunnskaper og ferdigheter blant barn, men de fører ikke nødvendigvis til en reduksjon i antall overgrep. I norsk sammenheng finnes det også lite systematisk kunnskap om hva slags forebyggende tiltak som har dokumentert virkning (Mos-

sige & Stefansen, 2007). Frøland og Mossige (1993) har tidligere utarbeidet en rapport om forebygging av seksuelle overgrep mot barn, og konkluderte med at de fleste forebyggende tiltak mot seksuelle overgrep mot barn i Norge ikke er blitt systematisk evaluert. Forfatterne mener at for å hindre at begrensede ressurser blir brukt på tiltak som ikke virker, er det nødvendig med grundige og systematiske evalueringer.

Målgrupper for forebygging: Forfatterne konkluderer med at det er behov for å utvide fokus for forebygging av seksuelle overgrep mot barn, fra en ensidig tilnærming som retter seg mot barnet/ungdommen, til å prøve ut andre tiltak rettet mot foreldrene, profesjonelle (lærere, helsearbeider og forskere/klinikere) og befolkningen generelt. Det er stort behov for å koordinere det forebyggende arbeidet som blir iverksatt, og for å systematisk evaluere utfallet og langtidseffekten av tiltakene. Evalueringer bør gjennomføres på en systematisk måte med gode design (helst RCT), og ta utgangspunkt i direkte mål på forekomsten av overgrep, ikke bare risikofaktorer assosiert med slik mishandling (Glad, Øverlien, and Dyb 2010).

Seksuelle og fysiske overgrep mot barn og unge. Kunnskapstatus (NKVTS 2011)

I denne kunnskapsoversikten vises det til at tross for oppmerksomhet omkring problematikken siden 1960, er vold mot barn fortsatt et alvorlig problem. I Soria-Moria-erklæringen fra 2005 slo Regjeringen fast at arbeidet med å beskytte barn mot vold og overgrep skulle være høyt prioritert. I Stortingsmelding nr. 29 fra 2003 er verdiene åpenhet, tillit og tilgjengelighet blitt påpekt som tre viktige forutsetninger for et effektivt forebyggende arbeid.

Tidlig intervensjon for å forebygge skadevirkninger: Å komme tidlig i posisjon til å yte hjelp for å begrense skadevirkninger av vold og overgrep, forutsetter at barn som lever med vold i familien våger å fortelle om det. Dette krever tillit til at hjelpeapparatet kan ivareta deres situasjon på en god måte og at hjelpetilbud er tilgjengelig både for dem som utsettes for volden og for utøver. I svangerskapet møter kvinnen helsevesenet omlag 12 ganger. Dette gir helsevesenet anledning til å bli kjent med familien, både deres problemer og ressurser, for å kunne støtte opp om mestringsevnen.

Hindringer og dilemmaer i forskningsfelt: Mange foreldre eller blivende foreldre vil vegre seg for å avdekke sine problemer av frykt for at de kan bli funnet mindre egnede som foreldre. Helsevesenets oppgave er imidler-

tid ikke å være dommere, men å se problemer som kan minskes eller forebygges (NOU 1998:18). Barn som opplever vold i hjemmet er et forskningsfelt som strever med dilemmaer og problemer som vanskeliggjør, og i blant forhindrer, utvikling av ny kunnskap. Problemer med ulike begrep og definisjoner gjør det vanskelig å sammenligne studier, et problem som også skyldes at feltet utvikles raskt og har røtter i ulike vitenskaper. Kulturelle ulikheter og ulike definisjoner av vold er andre årsaker til at studier ikke er sammenlignbare. Feltet strever altså med metodologiske dilemmaer som vanskeliggjøres av tabuisering og en rekke myter.

Å anlegge en økologisk forståelsesramme: Det er behov for kvalitativ forskning som kan øke vår forståelse av fenomenet, dets aktører og samfunnets rolle og ansvar. I avslutningen henvises det til at flere forskere mener en fruktbar vei i framtidig forskning er å applisere en økologisk forståelsesramme, der man velger å se barnet i relasjon til familien, omsorgspersoner og samfunnet for øvrig. En økologisk forståelsesramme innebærer også at man ser på konteksten av hendelsen og eventuelle tidligere traumatiske hendelser i barnets liv.

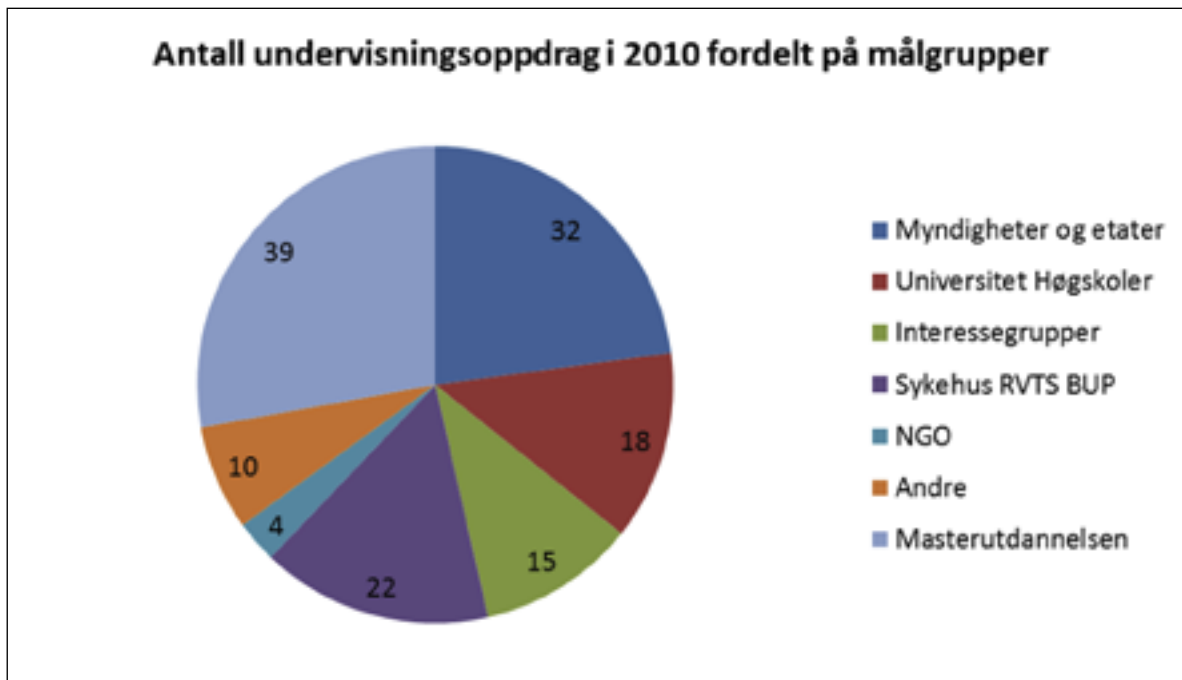
Voldsforebyggende undervisning ved NKVTS

Ekstern og intern undervisning

Senterets ansatte har en rekke undervisningsoppdrag, dels knyttet opp til masterutdanningen i psykososialt arbeid som senteret tilbyr i samarbeid med Nasjonalt senter for selvmordsforskning og -forebygging (NSFF) og Senter for rus- og avhengighetsforskning (SERAF), og dels i form av eksterne oppdrag ved universitet og høyskoler, for ideelle organisasjoner, for myndigheter og offentlige instanser og på konferanser. I 2010 ble det til sammen gjennomført 140 undervisningsoppdrag ved NKVTS. Av disse var 50 undervisningsoppdrag relatert til vold i nære relasjoner. Det vises til oversikt over titler på eksterne og interne undervisningsoppdrag, utført av ansatte ved NKVTS i 2010.

NKVTS samarbeider også med Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS), Nasjonal kompetanseenhet for minoritetshelse (NAKMI) og Regionsentra for barn og unges psykiske helse (RBUP) om undervisningsaktiviteter. Forskere ved NKVTS har blant annet undervist på utdanningen «Trygge Traumeterapeuter» i regi av RVTS Øst, og de nevnte sentrene har bidratt med undervisning på vår egen masterutdanning. I tillegg bidrar forskere med formidling av fagstoff gjennom veiledning på doktor- og mastergrads nivå, og ved sensurarbeid. Fire forskere har bistillinger ved Universitetet i Oslo, og én ved Universitetet i Tromsø (NKVTS 2011).

Nedenfor vises en grafisk fremstilling av totalt antall undervisningsoppdrag senteret gjennomførte fordelt på ulike målgrupper.

Masterprogrammet «Psykososialt arbeid – selvmord, rus, vold og traumer»

Masterprogrammet er et samarbeid mellom NKVTS, Senter for rus og avhengighetsforskning (SERAF) og Nasjonalt senter for selvmordsforskning og forebygging (NSFF), og er forankret ved Det medisinske fakultetet ved Universitetet i Oslo. Programmet startet opp høsten 2009 og er organisert som et deltidstudium med 120 studiepoeng fordelt over 3 år. Programmet har emner innen tre studieretninger: Selvmordsforebyggende arbeid, rus- og avhengighetsproblematikk og vold og traumatisk stress. Programmet har 60 studieplasser. Av disse valgte 23 studenter vold og traumatisk stress som fagspesifikk studieretning i 2010. Alle studentene som ble tatt opp høsten 2009, har i 2010 gjennomført for-

dypningsemnet. I 2010 ble tre av fire uker i fagspesifikk studieretning viet temaet «Vold og traumatisk stress».

Å undervise på masterutdanningen har høy prioritet ved NKVTS.. Ansatte ved NKVTS hadde ansvar for 25 forelesninger relatert til vold i nære relasjoner ved masterstudiet i 2010. Sett i forhold til alle undervisningsoppdrag ved NKVTS er undervisningen på masterprogrammet det mest omfattende, med ca. 175 timers undervisning om vold og traumer fordelt over en fire ukers fordypningsmodul, og representerer nesten 40 % av senterets totale undervisning.

Den voldsrelaterte undervisningen fordeler seg i tre hovedgrupper: 1) Teori og empiri om vold og voldens virkninger, 2) Intervensjoner og behandling og 3) Forskningsrelaterte problemstillinger:

Temaer relatert til vold, i undervisning ved masterstudiet:

Teori og empiri om vold og voldens virkninger	Intervensjoner og behandling	Forskningsrelaterte temaer
<ul style="list-style-type: none"> • Helsemessige, sosiale og andre konsekvenser av vold og traumer • Sosiologiske teorier om vold i nære relasjoner • Vold som kommunikasjon, ressurs, makt, forsvar, erstatning for tillit • Psykologiske teorier om vold og traumer: utviklingsteorier, kognitive teorier • Medisinske problemstillinger knyttet til vold og seksuelle overgrep mot barn • Sosiale konsekvenser av vold • Kjønnsforskjeller i opplevelsen av å være utsatt for vold • Samtale med barn utsatt for seksuelle overgrep 	<ul style="list-style-type: none"> • Ulike strategier, metoder og intervensjonsformer i arbeidet med barn og unge utsatt for vold og traumatiske hendelser • Behandling av voldsutøvere – kvinner og menn • Mishandlede kvinners forventninger til, og erfaringer med rettsapparatet • Rettslige sanksjoner overfor voldsutøvere 	<ul style="list-style-type: none"> • Oversikt over behandlingsfeltet. Intervensjoner, behandling, forebygging av vold og traumer: Ulike perspektiver • Ideologier og myter i voldsforskningen • Screeninginstrumenter og metodiske dilemma i forskning på vold og traumer

Undervisning om vold sett i sammenheng med forebygging

Ansatte ved NKVTS ble også spurt om hvordan de relaterer sin undervisning om vold til voldsforebygging. Bare et fåtall undervisningsoppdrag er oppført i tabellen *Undervisning om voldsforebyggende temaer som utføres av ansatte ved NKVTS*. Disse er illustrasjoner på hvordan undervisningens tema forbindes med forebygging, og ikke en fullstendig oversikt over forebyggingsrelevant undervisning. På samme måte som i forskningsprosjekter er forebyggingsperspektivet ikke alltid lett å se eller formulere.

Ulike perspektiv danner utgangspunkt for undervisningen, som for eksempel helseperspektiv, juridisk perspektiv, demografisk eller fenomenologisk pers-

pektiv. Intervensjoner, voldsforekomst, kunnskap om konsekvenser og etiske utfordringer er blant temaene som eksemplifiseres. Teorier om stigma ved vold i nære relasjoner, muligheter og begrensninger ved bruk av samfunnets straffereaksjoner og kontroll av kriminalitet er andre temaer i undervisningen. Barns rettigheter er likeså et sentralt aspekt.

Forebygging av vold er ikke i noen av eksemplene formulert som det overordnede tema i undervisningen. Undervisningen kan likevel tolkes inn i en voldsforebyggende ramme. Et eksempel er kunnskap om hvordan barns opplevelser av vold kommer til uttrykk som en viktig faktor i gjenkjennelse av risikofaktorer og signaler. I neste omgang kan slik kunnskap fungere voldsforebyggende for yrkesgrupper som arbeider med barn og familier.

Tabell I: Voldsforebyggende forskning og kunnskapsutvikling ved NKVTS

Tema for forskning eller kunnskapsutvikling, kontaktperson og evt. eksterne samarbeidspartnere	Hva er prosjektets hensikt og problemstillinger	Hvilken betydning kan resultatene ha for forebygging på voldsfeltet?	Fra hvilke kilder/populasjon innhentes materialet i forskningen/utviklingsprosjektet?	Beskriv metoder/framgangsmåte i prosjektet	Kort om foreløpige resultater eller konklusjoner fra forskningen
<p>1 Kvinner utsatt for vold fra partner eller ektefelle og deres møte med strafferettsapparatet</p> <p><i>Kontaktpersoner:</i> Yngvil Grøvdal yngvil.grovdal@nkvts.unirand.no Ole K Hjemdalen, NKVTS o.k.hjemdal@nkvts.unirand.no</p> <p><i>Tidsrom:</i> 2006–2011</p>	<p>Hensikt: Finne ut hvordan kvinner i en slik situasjon har opplevd strafferettsapparatet</p> <p>Hovedproblemstilling: – Hvordan lykkes kvinnene med sine prosjekter – som først og fremst handler om å redusere mannens bruk av vold – i møtet med den strafferettslige institusjonen?</p> <p>Delproblemstillinger: – Eksisterer det en forståelse av kvinner utsatt for vold i nære relasjoner i strafferettsapparatet, og hvordan innvirker denne på kvinnenes mulighet til å få dekket sine behov? – Resultater en vellykket rettsprosess, i form av rettsbehandling og fellende dom, i et lykkelig utfall for kvinnene selv?</p>	<p>Avhandlingsarbeidet synliggjør at politiet legger større vekt på saker som kan behandles strafferettslig i form av tiltale og dom, enn på å forsøke å forebygge som i følge politiloven skal være politiets fremste oppgave. Så lenge politiet ikke legger mer vekt på tidlige forebyggingsstrategier, er det tvilsomt om bruk av strafferetten vil få stor betydning for forebygging av vold.</p>	<p>Fra kvinnene selv og fra offentlige dokumenter</p>	<p>Intervjuer med åtte kvinner utsatt for vold fra partner, rekruttert gjennom ulike kilder, som politiet, krisesentre, Rådgivningskontorene for kriminalitetsofre og til dels gjennom «snøballmetode.»</p> <p>Retrospektiv (i etterkant av rettssak) og «prospektiv» (i forkant av rettssak). Observasjon i retten. Tett kontakt med kvinnene i etterkant av intervjuene. Kvinnene har selv lest og kommentert deler av avhandlingen.</p>	<p>– Strafferettsapparatet er ikke «førstevalget» for kvinner som utsettes for vold. Mange ønsker ikke sin partner/ektefelle straffedømt</p> <p>– Det er ikke gitt at det å kontakte politiet betyr hjelp i situasjonen</p> <p>– Bruk av strafferettsapparatet er positivt i den forstand at «samfunnet» gir mannen ansvaret for volden</p> <p>– Det er negativt i den forstand at mennene selv ikke tar ansvar.</p> <p>– Mange av kvinnene sitter igjen med en rekke problemer, ikke minst knyttet til det å ha felles barn, men også til økonomi, trygghet for fremtiden osv.</p>

Tema for forskning eller kunnskapsutvikling, kontaktperson og evt. eksterne samarbeidspartnere	Hva er prosjektets hensikt og problemstillinger	Hvilken betydning kan resultatene ha for forebygging på voldsfeltet?	Fra hvilke kilder/populasjon innhentes materialet i forskningen/utviklingsprosjektet?	Beskriv metoder/framgangsmåte i prosjektet	Kort om foreløpige resultater eller konklusjoner fra forskningen
<p>2 ATVT- PROSJEKTET: En prosess – og utfallsstudie av terapi med menn som søker hjelp for vold</p> <p><i>Kontaktperson:</i> Prosjektleder: Odd Arne Tjersland, o.a.tjersland@psykologi.uio.no</p> <p><i>Tidsprom:</i> Våren 2010 – sommeren 2013. Dataanalyser gjøres underveis på grunnlag av de innkomne data.</p> <p>Samarbeidsprosjekt med Alternativ til Vold</p>	<p>Utforskning av behandling av menn som søker hjelp ved Alternativ til Vold og utfallet av denne.</p> <p>Mer spesifikt: Hvem er de mennene som søker hjelp for å ha utøvd vold i nære relasjoner samt spørsmål knyttet til prosess og utfall</p>	<p>Ved å hente ut forskningsmessig kunnskap om dette arbeidet kan man styrke utbyggingen av behandlingsvirksomheten på dette feltet og justere den kursen man allerede følger. Kort sagt søker vi å finne tydeligere svar på hva slags behandling passer for hvilke menn og under hvilke betingelser.</p>	<p>Blant menn henvist til ATV for voldsproblemer i nære relasjoner</p>	<p>Datainnsamling før behandlingssstart</p> <p>Intervju av menn: demografiske data. Hva de ønsker hjelp med, aktuelle livshendelser, erfaringer, vold/rus, kartlegging av nettverk og div tester(psykiatri, personlighet)</p> <p>Telefonintervju av partner.</p> <p>Datainnsamling knyttet til behandlingstidene med lydopptak og scoreskjemaer, vurdering av endring, samarbeid m.m..</p>	<p>Så langt (juni 2011): 182 menn screenet, 72 går i terapi, 33 menn har avsluttet terapi, 79 partnere er intervjuet.</p>

<p>3 Kjønnslemlestelse i Norge. Kontaktperson Inger-Lise Lien. Kontaktperson delprosjekt 1: Inger-Lise Lien. Delprosjekt 2: Mona Iren Hauge Delprosjekt 3: Jon Håkon Schultz Tidstrom: Høst 2009–2012 Samarbeidspartnere: NGO 'er i Norge og internasjonalt. I Norge: Pan African Women Association, Fokus kvinner og Amatea og Nasjonalt kunnskapssenter for helsejenester, Nasjonal kompetanseenhet for minoritetshelse. I Afrika: Inter African Committee on Harmful tradition samt organisasjoner som arbeider mot kjønnslemlestelse i Kenya og Gambia (Gamcotrap).</p>	<p>Hensikten med studien er å forstå endringsprosesser og identifisere faktorer som frembringer et paradigmeskift hos pionerer i feltet, ungdom i skolen og blant foreldre i en transnasjonal kontekst. Prosjektet har tre delstudier: 1: En kunnskapsteoretisk analyse av pionerenes paradigmeskifte og erkjennelsesmessige konsekvenser. 2: Betydninger, forståelser og erfaringer knyttet til kjønnslemlestelse blant jenter med minoritetsbakgrunn på videregående skoler i Oslo, delstudie 3: Opplevelse og forståelse av kjønnslemlestelse i en transnasjonal kontekst – forklaringsens betydning for mestring</p>	<p>Kjønnslemlestelse er overgrep mot barn. Resultatene vil gi innsikt i de forhold som både fremmer og hemmer dette overgrepet, og gi kunnskap som kan brukes av miljøene selv og av myndighetene inn i handlingsplaner og gi ideer til tiltak mot kjønnslemlestelse. Det er et mål å identifisere hva informasjonslemlene består av som frembringer endring og benytte kunnskapen for å forebygge kjønnslemlestelse.</p>	<p>Informantene kommer fra miljøer som tradisjonelt har praktisert kjønnslemlestelse. <i>Delprosjekt 1:</i> Informantene er 20 voksne kvinner som har arbeidet aktivt mot kjønnslemlestelse i flere år. <i>Delprosjekt 2:</i> Delstudien er rettet mot jenter med bakgrunn fra land med høy forekomst av kjønnslemlestelse (<70 %) fra to videregående skoler i Oslo (16–19 år). Studien tar sikte på å rekruttere 15–20 jenter til å delta. <i>Delprosjekt 3:</i> Målgruppen er jenter og kvinner boplagt i Norge som har blitt kjønnslemlestet. Informantene er i aldersgruppen 16 år og oppover. Antall: ca. 20</p>	<p>Prosjektet er basert på Cluster sampling og det gjøres kvalitative intervjuer av pionerer i feltet, deltagende observasjon på skoler, samt kvalitative semistrukturerte intervjuer. Det er også gjort kvalitative intervjuer av 18 om-skjærere og ungdommer i Kenya og i Gambia. Forskningsarbeidet er meldt til NSD for tilråding og vurdering i forhold til godkjenning av REK.</p>	<p>En kan foreløpig ikke gi rapport om konklusjoner og resultater.</p>
--	--	--	---	---	--

Tema for forskning eller kunnskapsutvikling, kontaktperson og evt. eksterne samarbeidspartnere	Hva er prosjektets hensikt og problemstillinger	Hvilken betydning kan resultatene ha for forebygging på voldsfeltet?	Fra hvilke kilder/populasjon innhentes materialet i forskningen/utviklingsprosjektet?	Beskriv metoder/framgangsmåte i prosjektet	Kort om foreløpige resultater eller konklusjoner fra forskningen
<p>4 Overgrep mot eldre. Prosjektleder: Wenche Jonassen, prosjektmedarbeider: Astrid Sandmoe Tidsrom: November 2010–juni 2012</p>	<p>Prosjektets hensikt er å beskrive hvordan eldre personer utenfor institusjon oppfatter og håndterer vold, overgrep og krenkelser, kartlegge hvem som utsetter eldre for krenkelser og hva de gjør for å komme ut av denne typen situasjoner.</p>	<p>Resultatene kan bidra til å finne måter å håndtere krenkelser mot eldre på og intervensjoner som kan bidra til at krenkelsene opphører eller reduseres</p>	<p>Det pågående forskningsprosjektet tar sikte på å inkludere 30 eldre informanter som er/har vært offer for vold, overgrep og krenkelser og som har vært i kontakt med «Vern for eldre» i Oslo og Bærum.</p>	<p>Kvalitative dybdeintervjuer</p>	<p>Pågående prosjekt For tidlig å komme med resultater/konklusjoner</p>
<p>5 Barns strategier – barns motstand. Fortellinger om barns opplevelser av pappas vold mot mamma Prosjektleder: Carolina Øverlien, Tidsrom: 2010–2011</p>	<p>Hovedhensikten med prosjektet «Barns strategier, barns motstand» er å utvikle og gå grundigere inn på spørsmål om barn som opplever vold i hjemmet, deres handlingsstrategier før, under og etter voldsepisoden og hvordan disse strategiene kan forstås som motstand. Hensikten videre er å løfte fram barn som opplever vold som aktører og selvstendige subjekt og vise hvordan barndomsosiologisk teori kan bidra til en økt forståelse for denne gruppen barn. En tredje hensikt er å gi en oversikt over den nordiske og internasjonale forskningen om barn som opplever vold i hjemmet.</p>	<p>Et særskilt fokus rettes mot barn med innvandringsbakgrunn og deres spesielle sårbarhet, vanskeligheter og muligheter.</p>	<p>10–20 barn og unge i alderen 12–17 år, rekruttert via krisesentrene.</p>	<p>Intervjuer med barn og unge.</p>	<p>Pågående prosjekt; ingen resultater enda.</p>

<p>6 Arbeid med kjønnslemlestelse i Norge – En kartlegging Oppdrag gitt til NKVTS i Handlingsplan mot kjønnslemlestelse 2008–2011 <i>Kontaktpersoner:</i> Wenche Jonassen/Randi Saur randi.saur@nkvts.unirand.no wenche.jonassen@nkvts.unirand.no http://www.nkvts.no/biblioteket/Sider/Arbeid-med-kjønnslemlestelse-i-Norge-En-kartlegging.aspx</p>	<p>Framskaffe en oversikt over hvilke tjenester og organisasjoner som arbeider med kjønnslemlestelse (KLL) og hvilke behov for kompetanse de har på dette området.</p>	<p>Kan ha betydning for myndighetenes beslutninger angående aktivitetsnivå, organisering av tjenestetilbudene, utvikling av metoder og samarbeidsmodeller samt kunnskaps-tilførsel.</p>	<p>Helsejenester, barneverntjenester, asylmottak og frivillige organisasjoner, undervisningsinstanser og private aktører. Bufetat, RVTS, fylkesmenn, forsknings- og kunnskapsinstanser ble også inkludert.</p>	<p>Et kartleggingsskjema ble sendt til 1021 adressater i til sammen 120 kommuner (ut fra bestemte kriterier). Adressatene bestod av offentlige og frivillige tjenester/organisasjoner som man antok arbeidet med kjønnslemlestelse. Det kom inn 255 svar som så ble systematisert og analysert.</p>	<p>3 av 4 instanser har beredskap på kjønnslemlestelse. Det er få bekymringsmeldinger og mange henlagte saker. Mer enn halvparten av tjenestene i utvalget har medarbeidere som har deltatt på kurs der kjønnslemlestelse har vært i fokus. Det arbeides med KLL på ulike måter. Instansene har et utstrakt samarbeid med andre tjenester, spesielt med ulike helsejenester, men også med barnevern og skole. De fleste ser behov for å videreutvikle samarbeidet med andre tjenester.</p>
--	--	---	--	---	--

Tema for forskning eller kunnskapsutvikling, kontaktperson og evt. eksterne samarbeidspartnere	Hva er prosjektets hensikt og problemstillinger	Hvilken betydning kan resultatene ha for forebygging på voldsfeltet?	Fra hvilke kilder/populasjon innhentes materialet i forskningen/utviklingsprosjektet?	Beskriv metoder/framgangsmåte i prosjektet	Kort om foreløpige resultater eller konklusjoner fra forskningen
<p>7</p> <p>Kartlegging av voldsutsatt- het blant gravide</p> <p><i>Kontaktperson:</i> Ole K Hjemedal, NKVTS o.k.hjemedal@nkvts.uni- rand.no</p> <p>Samarbeid med ATV – Telemark</p> <p><i>Tidsrom:</i> 2005–2009</p>	<p>1) Å undersøke om det lar seg gjøre at jordmødrene spør gravide om utsatthet for vold som en del av svangerskaps-kontrollen.</p> <p>2) Å undersøke hvordan jordmødrene og de gravide opplever å spørre og å bli spurt</p> <p>3) Å prøve ut opplegg for oppfølging av de kvinnene som svarte bekrefteende på spørsmålene om voldsutsatthet</p>	<p>En generell screening av gravide kan medføre at faren for å utsettes for ytterligere vold under og etter svangerskapet minskes. Det spørres også om de gravide er engstelige for øvrige barns sikkerhet. Dette kan også gi utgangspunkt for å hindre vold mot disse barna.</p>	<p>Samtaler med jordmødre og gravide kvinner ved helsesjasjoner i fire kommuner i Telemark: Skien, Kragerø, Bamble og Bø</p>	<p>Praktisk forsøk hvor jordmødrene stilte spørsmål. Jordmødrene fylte ut skjema med informasjon om de gravides svar. Alle de gravide fikk spørreskjema om opplevelsen av screeningen. Jordmødrene førte feltdagbok. Prosjektkoordinatør intervjuet jordmødrene om deres opplevelse av screeningen og oppfølgingen som de voldsutsatte kvinnene hadde fått. De voldsutsatte kvinnene ble intervjuet om sin opplevelse av oppfølgingen.</p>	<p>Å få spørsmål om voldsutsatthet fra jordmor blir godt mottatt av de gravide kvinnene. Nesten to prosent hadde vært utsatt for fysisk vold under nåværende graviditet. En enkel screeningprosedyre ser ut til å være tilstrekkelig til at jordmødrene får informasjon om vold, overgrep og andre belastninger av stor betydning for både kvinnens og det ufødte barnets helse og velferd. Gitt nødvendig tilrettelegging, opplæring med faglig støtte og veiledning og at de voldsutsatte kvinnene sikres oppfølging, er jordmødrene positive til å screene.</p>

<p>8 Undervisning om vold ved universiteter og høyskoler</p> <p><i>Tidsrom:</i> 2007 Notat nr. 2/2007</p> <p><i>Forsker:</i> Hanne Sogn</p> <p><i>Kontaktperson:</i> o.k.hjemdal@nkvts.unirand.no</p> <p>Oppdrag gitt i Regjeringens handlingsplan Vold i nære relasjoner (2004–2007)</p>	<p>Formålet med kartleggingen var å undersøke om og i hvilken grad emnet vold i nære relasjoner inngår i undervisningstilbudene ved ulike profesjonsutdanninger:</p> <p>Hvordan ser dagens utdanningstilbud ut?</p> <p>Faglig innhold i undervisningen. Hvilke kunnskapsområder bør det fokuseres på?</p> <p>Hvilke rammebetingelser er nødvendige for at implementering av kunnskap om vold i nære relasjoner skal bli en realitet?</p> <p>Hvilke konkrete tiltak bør iverksettes?</p> <p>Notatet gir en oversikt over tiltak som bør iverksettes for at dette skal bli en realitet.</p>	<p>Forslagene forventes å gi resultater i form av økt satsing på undervisning om vold på høyskole og universitetsnivå – og gjennom dette utdanne profesjonsgrupper som har mer kompetanse på faget. Kunnskap om vold er nødvendig for å kunne forebygge voldshandlinger.</p>	<p>Det ble foretatt en kartlegging av undervisning om vold ved grunn-, videre- og spesialistutdanninger ved høyskoler og universiteter, som hadde minimum 3-årig utdanningsforløp.</p>	<p>Webbasert, ikke-anonymt spørreskjema, for å få mer spesifikk informasjon om eksisterende undervisningstilbud.</p>	<p><i>Konklusjoner:</i></p> <p>Kartleggingen viste at omfanget av undervisningstilbud fortsatt var beskjeden, tilfeldig og noe usystematisk. Det så derimot ut til at det var en positiv holdning til at emnet kunne gis større plass i undervisningen. Med dette som utgangspunkt ble det anbefalt at en skulle arbeide videre for å styrke undervisningen om temaområdet. Det ble foreslått en opptrappingsplan over 4 prosjekter, over til sammen 8 år, for å styrke undervisningstilbudet om vold i nære relasjoner.</p>
--	---	--	--	--	--

Tema for forskning eller kunnskapsutvikling, kontaktperson og evt. eksterne samarbeidspartnere	Hva er prosjektets hensikt og problemstillinger	Hvilken betydning kan resultatene ha for forebygging på voldsfeltet?	Fra hvilke kilder/populasjon innhentes materialet i forskningen/utviklingsprosjektet?	Beskriv metoder/framgangsmåte i prosjektet	Kort om foreløpige resultater eller konklusjoner fra forskningen
<p>9 Vold i nære relasjoner. Forslag til felles opplærings tiltak for ansatte i relevante hjelpe tjenester. Oppdrag gitt i Regjeringens handlingsplan Vold i nære relasjoner (2004–2007) <i>Tidsrom:</i> 2007 NKVTS Notat 3/2007 <i>Kontaktperson:</i> Randi Saur randi.saur@nkvts.unirand.no</p>	<p>Foreslå struktur og rammer for opplærings tiltak.</p>	<p>Bedre kvalitet på bistand til brukerne gjennom å øke de ansattes kompetanse. Bedre samarbeid mellom ulike tjenester.</p>	<p>Offentlige utredninger og plandokumenter, evaluering av opplæringsprogrammer og deltakerevaluering fra konferanser. Møter og intervjuer med nøkkelpersoner som har erfaring fra tverrfaglige, vekttallsbaserte opplæringsprogram: Diakonhjemmets Høgskole (60 studiepoeng Høgskolen i Oslo (60 studiepoeng) og Oslo Kommunes tverrfaglige opplæringsprogram for arbeid med voldsofre, overgripere og prostituerte (15 studiepoeng).</p>	<p>Inviterte sentrale fag- og kompetansemiljøer til å komme med innspill, tok hensyn til sentrale strategier i offentlige dokumenter samt la vekt på evaluering av erfaringer gjort i andre opplæringsprogrammer.</p>	<p>Det ble foreslått 3 atskilte og målrettede opplærings tiltak, rettet mot tre målgrupper: 1) Administrative og faglige ledere, 2) ansattegrupper med studiekompetanse, 3) ansatte i offentlige og private hjelpetiltak som ikke ønsker studieopplæring basert opplæring. Innholdet i opplæringen tredeles mellom <i>temakunnskap</i> (om volden som fenomen og forekomst av vold i nære relasjoner), <i>handlingskunnskap</i> (om tjenestenes oppgaver og ansvar, arbeidsmetoder, muligheter og begrensninger) og <i>samarbeidskunnskap</i> (emner relatert til egen og andres rolle og oppgaver i samarbeid, utfordringer og prosesser).</p>
<p>10 Bokprosjekt om vold i familien Periode: 2007–2007 Prosjektledere: Justisminister Knut Storberget, Beret Bråten, Astri Aas-Hansen, Ellen Rømming, Kristin Skjørtén, dr. Philos.</p>	<p>Bokprosjekt hvor sentrale temaer og nyere kunnskap om vold i familien formidles til et bredere publikum</p>	<p>Boken skal være en ressurs for alle som møter ofre for familievold i sitt daglige virke. Men først og fremst skal den være til hjelp for dem som selv opplever vold i familien. Med denne boken ønsker Justisministeren å sette bekjempelsen av familievold på den politiske agendaen.</p>	<p>Litteraturstudier, intervjuer, og bruk av fotografi og bilder i fremstilling</p>	<p>Presentere sentrale temaer og viktig kunnskap om vold i familien gjennom tekst, foto, intervjuer og bilder.</p>	

<p>11 Eldres oppfatning av vold og overgrep og syn på å melde fra om overgrep <i>Periode: 2004–2006</i> <i>Prosjektleder: Ole Kristian Hjemdal, cand. Sociol.</i> <i>Forsker: Olaug Juklestad, cand. Mag./sosialt arbeid</i></p>	<p>Hovedformålet med undersøkelsen var å få mer kunnskap om grunner til at det er et så stort misforhold mellom det som ser ut til å være den virkelige forekomsten av overgrep mot eldre og det nærmest totale fraværet av denne typen vold i politiets og helsevesenets registre. Et underliggende spørsmål blir hvorfor de eldre i så liten grad selv søker hjelp og melder fra om overgrepene.</p>	<p>Undersøkelsen peker på noen mulige grunner til at vold mot eldre i stor grad forblir skjult. Å motvirke dette, slik at volden kommer til hjelpeapparatets kjennskap, er viktig for å forebygge at voldsutsatte eldre utsettes for fortsatt vold.</p>	<p>Undersøkelsen bygger på tilsvarende undersøkelser som er gjennomført overfor ulike etniske grupper i USA og i flere andre land i Asia og Europa, og svarene fra den norske undersøkelsen blir sammenliknet med svarene fra en del av disse undersøkelsene.</p>	<p>Den norske undersøkelsen er gjennomført som en postal spørreskjemaundersøkelse til et utvalg på 1000 medlemmer av Norsk pensjonistforbund samt direkte intervjuer av en mindre gruppe på 7 pensjonister.</p>	<p>Vold og overgrep mot eldre er en av de mest skjulte og vanskeligst tilgjengelige formene for vold. Bare en liten del av denne volden registreres av politi og øvrige hjelpeapparat. Undersøkelsen tyder på at de ønsker en opplever med å få kjennskap til overgrepene ikke først og fremst skyldes at eldre ikke oppfatter det som skjær som overgrep, eller at de bagatelliserer eller bortforklarer det som skjer. Det synes som om det først og fremst er uviljen mot å involvere utenforstående som er hovedbønnen som må overvinnes for at samfunnets hjelpeinnsats skal nå eldre overgrepsofre. Dette vil kreve en økt innsats i tiden fremover, både for å spre informasjon og kunnskap om nødvendigheten av å «avprivatisere» overgrep mot eldre, og om hva offentlige instanser kan bidra med for de som utsettes for overgrepene.</p>
--	--	---	---	---	---

Tema for forskning eller kunnskapsutvikling, kontaktperson og evt. eksterne samarbeidspartnere	Hva er prosjektets hensikt og problemstillinger	Hvilken betydning kan resultatene ha for forebygging på voldsfeltet?	Fra hvilke kilder/populasjon innhentes materialet i forskningen/utviklingsprosjektet?	Beskriv metoder/framgangsmåte i prosjektet	Kort om foreløpige resultater eller konklusjoner fra forskningen
<p>12 Epidemiologi: hodeskader hos små barn <i>Periode: 2005–2007</i> <i>prosjektleder: Grete Dyb, dr.med.</i> <i>Forsker: Mia Cathrine Myhre, barnelege</i></p>	<p>Det er tidligere ikke gjort undersøkelser for å kartlegge alvorlige hodeskader som følge av barnemisshandling i Norge. Målet med studien er å få økt kunnskap om denne type skader i en klinisk populasjon ved et regionsykehus med sentralisert nevrokirurgisk funksjon. Spesielt tar studien sikte på å identifisere kjennetegn som gir grunnlag for å mistenke at en skade er påført.</p>	<p>Resultatene har vist at barn som har vært utsatt for alvorlige hodeskader kan ha vært utsatt for mishandling uten at dette har vært undersøkt tilstrekkelig. Det er derfor blitt tatt inn i nye retningslinjer.</p>	<p>Barn under 3 år innlagt med hodeskade ved ullevål universitetssykehus i tidsrommet 1995–2004. Barna ble identifisert ut ifra icd-9 eller icd-10 diagnose kode(r) registrert ved utreise. Barn med skallefrakturer, skallebasisfrakturer, hjerneblødninger og knusningskader av hjernehinnen ble inkludert.</p>	<p>Studien er en retrospektiv journalstudie</p>	
<p>13 Forståelse og behandling av menn som har begått seksuelle overgrep <i>Periode: 2006–2009</i> <i>Prosjektleder: Wenche Jonassen, cand. Polit.</i> <i>Forsker: Thore Langfeldt, Spesialist i klinisk psykologi</i></p>	<p>Formålet med prosjektet er å utvide den typologiske forståelse av menn som begår seksuelle overgrep og hvilken betydning dette kan få for terapi og terapifullfall.</p>	<p>Med studien ønsker en å få mer kunnskap om denne gruppen, for bedre å kunne drive behandling og finne frem til forebyggende tiltak.</p>	<p>Datagrunnlaget baseres på det samlede journalregisteret fra pasienter som har gått i behandling hos forsker.</p>	<p>I den delen som handler om evaluering og forebyggende tiltak, vil det bli foretatt samtaler med så mange tidligere klienter som mulig</p>	
<p>14 Idedugnad – seminar om unge overgripere <i>Periode: 2010–2010</i> <i>Prosjektleder: Kristin Skjørtén,</i> <i>Forsker: Carolina Øverlien, filosofie dr.</i> <i>Medarbeider: Anja Emilie Kruse, Krimnologistudent</i></p>		<p>NKVTS ønsker med dette seminaret å rette oppmerksomheten mot nyere forskning om unge som begår seksuelle overgrep, forebyggende tiltak og forskningsbehov.</p>		<p>Invitere de fremste fagfolk og forskere på feltet til idedugnad. Det foreligger referat fra idedugnaden samt omtale på forskning.no.</p>	

<p>15 Se min kjole – Oda i dommeravhør. Dvd og manual Periode: 2005–2007 Prosjektledere: Kari Gamst, dr. Polit., RVTS Øst, Åse Langballe, dr. Polit., Spesialpedagog</p>	<p>Produksjon av undervisningsopplegg om dommeravhør av barn og skal inneholde en instruksjonsvideo og en manual Det er primært rettet mot politi- og påtalemyndighet, men henvender seg også til barnevern, helse- og skoleetaten ved mistanke om vold, seksuelle overgrep eller annen omsorgssviikt.</p>	<p>Avdekke vold og overgrep mot barn. Omdanne forskningsbasert kunnskap om kommunikasjon med barn til opplæringsmaterieill til bruk for politi og andre som foretar avdekkende samtaler med barn</p>	<p>Observasjon og innholdsanalyse av videoinnspilte dommeravhør av barn, foretatt av politietterforsker. I tillegg: Intervju med politi og advokater</p>	<p>Undervisningsopplegget bygger på «Den dialogiske kommunikasjonsmetode» utviklet av forskerne i deres avhandlingsarbeid «Barn som vitner».</p>	
<p>16 Sosialtjenestens møte med familievold Periode: 2005–2007 Prosjektleder: Ole Kristian Hjemdal, cand. Sociol. Forsker: Randi Saur, sosionom cand.mag.</p>	<p>Å finne ut hvordan vold i privatsfæren blir synliggjort som et problem og gyldiggjort som et samfunnsanliggende når sosialarbeidere møter klienter med voldserfaringer. Eksempler på spørsmål som stilles i denne kvalitative studien er: Hva foregår når klienters erfaringer med familievold blir en oppgave for sosialarbeideren? Hvordan får sosialarbeideren kjennskap til voldshendelsene og hva blir betydningsfullt i arbeidet med å bistå klienten? Hvilke faktorer påvirker sosialarbeiderens arbeid når vold er en del av klientens hverdag eller erfaringshistorie?</p>	<p>Utvikle innsikt i hjelperollen, utvikle bevisste handlemåter som bidrar til å identifisere og arbeide med voldsutsatte for å få forebygge ytterligere voldsutsatthet</p>	<p>Et strategisk utvalg av sosialarbeidere i fem ulike kommuner.</p>	<p>Dybdeintervjuer med sosialarbeidere. Oppmerksomheten rettes mot hva sosialarbeideren foretar seg når hun/han får kjennskap til klienters voldserfaringer. Forståelsesperspektiver og handlingsgrunnlag beskrives og analyseres kvalitativt ut fra sosialarbeidernes fortellinger</p>	<p>Funnene viser at sosialarbeiderne engasjerer seg i ulike typer hjelpeprosesser med klienten. Et hovedfunn i studien er utforming av hjelperollen følger en «standardoppfatning om vold i parforhold». Meningsinnholdet i termen «familievold» reduseres til det kjønnsespesifikke «menns vold mot kvinner». Relasjonsbrudd ansees som eneste løsning. Når kvinnen ikke bryter relasjonen med en voldelig mann konstrueres et behandlingsbehov og kvinnen henvises til terapi for å bearbeide den psykiske avhengigheten.</p>

Tema for forskning eller kunnskapsutvikling, kontaktperson og evt. eksterne samarbeidspartnere	Hva er prosjektets hensikt og problemstillinger	Hvilken betydning kan resultatene ha for forebygging på voldsfeltet?	Fra hvilke kilder/populasjon innhentes materialet i forskningen/utviklingsprosjektet?	Beskriv metoder/framgangsmåte i prosjektet	Kort om foreløpige resultater eller konklusjoner fra forskningen
<p>17 Behandling og rehabilitering av traumatiserte flyktninger <i>Periode:</i> 2005–2012 <i>Prosjektleder:</i> Sverre Varvin, dr. Philos., spesialist i psykiatri <i>Forsker:</i> Marianne Opaas, dr.grad.stipendiat</p>	<p>Utvikle en behandlings- og rehabiliteringsmodell, som bygger på tilgjengelig kunnskap og den kunnskapen som utvikles i prosjektet, som kan anvendes i helsevesenet. Øke kunnskap om virkninger av ekstrem traumatisering ved studie av: – psykologiske og sosiale/kulturelle ved kompliserte posttraumatiske tilstander, – hvordan behandlings- og rehabiliteringsopplegg virker inn på utvikling av det posttraumatiske forløp – hvordan kulturelle og sosiale forhold virker inn på behandling og rehabilitering av ekstremt traumatiserte. Evaluere behandling og rehabilitering.</p>	<p>Resultater fra dette prosjektet vil gi kunnskap om hvordan alvorlig traumatiserte flyktninger forholder seg til problemer med regulering av følelser, herunder aggresjon. Aggresjon kan rettes innover og kan da gi opphav til bl.a. depresjon og fysiske smerter og den kan rettes utover i form av irritasjon, sinne og også vold. Under søkelsen gir kunnskap om hvordan man kan hjelpe den alvorlig traumatiserte til å mestre sinne og voldstendenser og vil dermed være potensielt voldsforebyggende.</p>	<p>Traumatiserte flyktninger i behandling ved distriktpsykiatriske sentra (DPS) og i privatpraksis</p>	<p>En naturalistisk, kvalitativ og kvantitativ, longitudinell studie.</p>	
<p>18 Epidemiologi: voldsutsatt ungdom i Norge – resultater fra helseundersøkelser i seks fylker <i>Periode:</i> 2006–2010 <i>Prosjektleder:</i> Grete Dyb, dr. Med. <i>Forskere:</i> Line Schou, master sosiologi, Siri Thoresen, dr. Psychol.</p>	<p>Analyser av forekomst av vold og seksuelle overgrep mot ungdom i Norge. Fokus for studien var selvrapportert utsatthet for vold og seksuelle overgrep siste år.</p>	<p>Studien har satt fokus på at ungdom rapporterer om overgrep og vold i større grad enn tidligere og at vold blant annet har sammenheng med psykiske og somatiske helseplager, rus og svake skoleprestasjoner.</p>	<p>Folkehelseinstituttets ungdomsundersøkelser i Oslo, Hedmark, Oppland, Nordland, Troms og Finnmark. I løpet av 2000–2004 deltok 15930 15 - 16-åring i disse undersøkelsene.</p>	<p>Kvantitative analyser av ungdomsundersøkelser.</p>	

<p>19 Kjønn, vold og parforhold Periode: 2010–2011 Prosjektleder: Hilde Pape</p>	<p>Hva kjennetegner unge kvinner som utøver partnervold? Er de generelt mer aggressive enn andre, og skiller de seg eventuellet ut i så henseende på et tidlig tidspunkt i livet? Eller er volden ofte relasjonsspesifikk og utøves som respons på partneres fysiske maktbruk? Hvordan er utøvelse av partnervold relatert til ulike livsstilsmarkører og til opplevd kvalitet av parforholdet? Er partnervold i hovedsak et kjønnsymmetrisk fenomen eller er kvinner mer utsatt enn menn? Er måten volden blir kartlagt på bestemte for hvilke resultater man får med hensyn til eventuelle kjønnsforskjeller?</p>	<p>Resultatene bidrar blant annet til økt kunnskap om risikofaktorer for utøvelse av partnervold – noe som åpenbart kan være relevant med hensyn til å utvikle individrettede, voldsforebyggende tiltak.</p>	<p>Data fra spørreundersøkelser av normalbefolkningen: Den longitudinelle NOVA-undersøkelsen «Ung i Norge» – der opplysninger om partnervold ble innhentet da deltakerne var tidlig i 20-årene. Videre vil Oslobundersøkelsen «Den skjulte volden» ligge til grunn for analyser som dreier seg om partnervold blant voksne</p>	<p>Prosjektet baserer seg på statistiske analyser</p>	<p><i>Foreløpige resultater:</i> Unge kvinner som utøver partnervold er generelt mer aggressive enn kvinner ellers, og har også oftere en forhistorie som handler om voldelig og utagerende atferd. Annen forskning har avdekket liknende funn med hensyn til menns voldsbruk i parforhold. Tiltak som forebygger atferdsproblemer og destruktive former for aggresjon blant barn og unge, kan følgelig antas å redusere den framtidige risikoen for å utøve partnervold – for menn så vel som for kvinner.</p>
<p>20 Minoritetsbarn som opplever vold i familien Periode: 2010–2011 Prosjektleder: Kristin Skjørtén Medarbeider: Sanne Hofman</p>	<p>Hvordan ivaretas hensynet til barnets etnisitet, kultur og religion når barn opplever vold i familien?</p>	<p>Kunnskapsgjennomgangen av forskning om minoritetsbarn som opplever vold i familien vil bidra til å tydeliggjøre de forskjellige problemene og utfordringene minoritetsbarn har behov for, og dermed gi et grunnlag for videre forskning på dette feltet.</p>	<p>Litteraturstudie</p>	<p>Prosjektet gjennomgår forskning om minoritetsbarn som opplever vold i familien og drøfter funnene ut fra et rettighets- og beskyttelsesperspektiv. Litteraturstudie</p>	

Tema for forskning eller kunnskapsutvikling, kontaktperson og evt. eksterne samarbeidspartnere	Hva er prosjektets hensikt og problemstillinger	Hvilken betydning kan resultatene ha for forebygging på voldsfeltet?	Fra hvilke kilder/populasjon innhentes materialet i forskningen/utviklingsprosjektet?	Beskriv metoder/framgangsmåte i prosjektet	Kort om foreløpige resultater eller konklusjoner fra forskningen
<p>21 Kompetanseutviklingsprosjekt om arbeid med voldsutsatte kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn. <i>Periode: 2004–2007</i> <i>Prosjektleder: Wenche Jonassen, cand. Polit.</i> <i>Medarbeider: Hanne Sogn, cand. Polit.</i> Samarbeid med Krisesenteret i Oslo, Likestillings- senteret og Ullevål Universitetssykehus.</p>	<p>Skolere ansatte i ulike hjelpetjenester på hvordan de kan håndtere ofre og utøvere av vold i nære relasjoner</p>	<p>Ved å styrke kompetanse hos medarbeidere ved krisesentrene og deres samarbeidspartnere vil en kunne gi bedre hjelp til kvinner med etniske minoritetsbakgrunn som er utsatt for vold</p>	<p>Målggruppen er krisesentermedarbeidere og deres samarbeidspartnere.</p>	<p>Pilotprosjekt i form av et to-dagers kurs i Østfold i februar 2005</p>	<p>Efaringene fra pilotprosjektet vil danne grunnlaget for utformingen av påfølgende kurs som skal arrangeres over hele landet i løpet av 2005–2006. Kurset skal være praktisk orientert og gi konkret kunnskap som kan komme til nytte i arbeidet med målgruppen Det foreslås tre moduler for tilegnelse av kompetanse: 1) kurs for krisesenteransatte og deres samarbeidspartnere, 2) regional/ lokal veiledningstjeneste i saker som gjelder voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn og 3) hosi- tering på krisesentre som har omfattende erfaring med kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn.</p>
<p>22 Krisesentrene: kartlegging av kompetanse <i>Periode: 2007–2008</i> <i>Prosjektleder: Wenche Jonassen, cand. Polit.</i> <i>Forsker: Hanne Elisabeth Sogn, cand. Polit.</i></p>	<p>Kartlegge sentrenes kompetansebehov og utarbeide et særlig tilpasset opplæringsstiltak for medarbeiderne.</p>	<p>Ved å styrke kompetanse ved krisesentrene vil en kunne gi bedre hjelp på et tidligere tidspunkt overfor voldsutsatte.</p>	<p>Representanter for krisesentrene og krisesenterorganisasjonene Relevant litteratur</p>	<p>Spørreskjemaundersøkelse krisesentrene om kompetanse og kompetansebehov. Undersøkelsen vil bli fulgt opp av intervjuer med representanter for krisesentrene og krisesenterorganisasjonene.</p>	

<p>23 Den vanskelige samtalen <i>Periode:</i> 2005–2010 <i>Prosjektledere:</i> Kari Gamst, dr. Polet, Åse Langballe, dr. Polet</p>	<p>Den vanskelige samtalen er et forsknings- og utviklingsprosjekt vedrørende metodeutvikling og kompetanseheving når det gjelder målrettede samtaler med barn i barnevernet. Et dialogisk barneperspektiv ligger til grunn for Studiens mål er å øke barnevernkonsulenters handlingskompetanse når det gjelder å gjennomføre målrettede samtaler med barn i barnevernet. For å oppnå dette</p>	<p>Intensjonen er å fremskaffe forskningsbasert kunnskap om metodikk for å målrette samtaler med barn i barnevernet slik at barnevernkonsulenter styrket kompetanse i å identifisere og hindre nye overgrep mot barn.</p>	<p>Ansatte ved et barnevernkontor i Oslo som har fått opplæring i bruk av metoden DCM</p>	<p>Studien som har et naturalistisk design. Kvalitative og kvantitative analyser av 48 samtaler med barn er gjennomført av 12 barnevernkonsulenter. Samtalene er tatt opp på lydfiler og transkribert. Det er gjennomført statistiske analyser, samt analyser av observasjoner, intervjuer og feltnotater.</p>	
<p>24 Filmprosjekt: Hjemme verst <i>Periode:</i> 2006–2009 <i>Prosjektleder:</i> Geir Borgen, Spesialist i pediatri Hjemme verst er en undervisningsfilm som dreier seg om den kritiske fasen rundt mistanke om overgrep mot barn og unge.</p>	<p>Filmen skal gi voksne som bekymrer seg for eller misligner seksuelle overgrep et bedre fundament for å beskytte og hjelpe barn som enten utsettes for eller risikerer å bli utsatt for overgrep.</p>	<p>Siden overgrep mot barn ofte begås av en person som står barnet nær, er overgrepene vanskelig å avsløre. Å hindre overgrep eller å gripe tidlig inn forutsetter kunnskap om og kompetanse mht hvordan overgrep kan skje, hvordan barn reagerer og hvilke roller ulike instanser har i forløpet av en sak. De som arbeider med barn til daglig står i en særstilling når det gjelder muligheten til å oppdage og å handle. Filmen skal gi kunnskap og oppmuntre til refleksjon og ettertanke.</p>	<p>Filmen bygger på fortellingen til ei voksen kvinne som opplevde overgrep som barn.</p>	<p>DVD bestående av to deler. 1) dramatisering av sann historie. 2) refleksjoner fra fagfolk Målgruppen er ansatte i skole, barnehage og hjelpejenester som barneverntjeneste, primær- og spesialisthelsetjeneste</p>	<p>Dvd-en er nå tilgjengelig via nettstedet www.hjemmeverst.no</p>

Tabell II: Undervisning om voldsforebyggende temaer som utføres av ansatte ved NKVTS

Undervisningssted Underviser: Samarbeidspartnere	Tema for undervisning Undervisningsmetoder	Omfang	Målgruppe for undervisning	Voldsforebyggende innhold	Evaluering
<p>25 Masterutdanning i psykososialt arbeid -selvmord, rus, vold og traumer. Drives av NKVTS i samarbeid med Nasjonalt senter for selvmordsforskning og -forebygging, NSSF og Senter NKVTS ansatte og andre forskere /forelesere fra RVTS, høyskoler, andre universiteter eller forskningsinstitusjoner for rus- og avhengighetsforskning (SERAF)</p> <p><i>Underviser:</i> En rekke interne og eksterne forelesere som er spesialister på sitt felt.</p> <p><i>Samarbeidspartnere:</i> (Se over)</p>	<p>Helsemessige, sosiale og andre konsekvenser av vold og traumer, vold som kommunikasjon, ressurs, makt, forsvar, gjengvold m.m.</p> <p>Forelesninger, gruppearbeid, oppgaveskriving og avsluttende masteroppgave.</p>	Ca. 5 uker totalt gjennom studiet (ca. 175 timer)	Yrkesgrupper med minst treårig helse- og/eller sosialfaglig/pedagogisk/politifaglig/psykologisk høyere utdanning på cand.mag.- eller bachelornivå.	<p>Etiske utfordringer, konsekvenser av vold, fenomenologi, stigmatisering, tabuisering. Se på betydning av kjønn, alder og kultur/etnisitet. Fokus på spesielt utsatte grupper: barn, eldre, personer med funksjonsnedsettelse, minoriteter.</p> <p>Konsekvenser av vold og traumatiske hendelser mot barn, unge og voksne. <i>Hvordan kan vold forebygges og hvordan kan man best hjelpe voldsutsatte?</i> Forebyggingsstrategier og behandlingsmetoder/ intervensjonsformer rettet mot utsatte barn, ungdom og voksne og mot overgripere.</p>	Skriftlig evaluering fra studentene
<p>26 Universitet, høyskoler, ideelle organisasjoner, kommuner, konferanser <i>Underviser:</i> C. Øverlien</p>	<p>Vold og overgrep mot barn Forelesning</p>	1–6 timer per gang ca. 25 ganger i året.	Faggrupper som barnevernspedagoger, lærere og psykologer. Bachelor og master studenter. Andre forskere	<p>Å lære sig om risikogrupper, barns opplevelser av vold og deres måte å uttrykke seg på, signaler å se etter, barns behov og deretter med hva voksne forventes å gjøre. Barns rettigheter.</p>	I blant evalueres undervisningen av oppdragsgiveren

<p>27 Del av undervisning på masterutdanningen ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress Underviser: K. Skjørten</p>	<p>Rettslige sanksjoner overfor voldsutøvere Forelesning</p>	<p>45 min.</p>	<p>Studenter ved Masterutdanning i psykososialt arbeid – selvmord, rus, vold og traumer</p>	<p>Muligheter og begrensninger ved bruk av samfunnets straffereaksjoner mot vold i nære relasjoner</p>	<p>Standard master-evaluering</p>
<p>28 Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo. Underviser: K. Skjørten</p>	<p>Klasse, alder og sosial kontroll Forelesning</p>	<p>2 timer</p>	<p>Bachelorstudenter</p>	<p>Kontroll av kriminalitet</p>	<p>Standard student evaluering</p>
<p>29 Del av undervisning på masterutdanningen ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress Underviser: K. Skjørten Samarbeidspartnere</p>	<p>Stigmatisering og tabuisering Forelesning</p>	<p>60 min.</p>	<p>Studenter ved Masterutdanning i psykososialt arbeid – selvmord, rus, vold og traumer</p>	<p>Teorier om stigma ved vold i nære relasjoner</p>	<p>Standard master-evaluering</p>

Titler på undervisningsoppdrag relatert til vold, utført av NKVTS-ansatte i 2010

Barn på krisesenter
Barn som informant i forskning og innen barnevern og strafferett
Barn som opplever vold i hjemmet
Barnerett
Barns rettigheter
Behandling av voldsutøvere – kvinner og menn
Child Abuse and neglect
Den faglige barnesamtalen
Den vanskelige samtalen
Epidemiologi i forhold til vold og traumer
Erstatningsordninger etter voldshandlinger
Foredrag om kjønnslemlestelse
Fysisk barnemishandling
Helsemessige, sosiale og andre konsekvenser av vold og traumer
Høring av barn i barnelovssaker
Ideologier og myter i voldsforskningen. Kjønn-forskjeller i opplevelsen av å være utsatt for vold
Konsekvenser for barn som opplever vold
Krenkelsens dynamikk: destruktivitet og selvdestruktivitet hos traumatiserte
Medisinsk utredning ved mistanke om barnemishandling
Medisinske problemstillinger knyttet til vold og seksuelle overgrep mot barn
Mishandlede kvinners forventninger til, og erfaringer med rettsapparatet
Nevrofysiologi
Oversikt over behandlings-feltet. Intervensjoner, behandling, forebygging av vold og traumer: Ulike perspektiver
Pedagogers møte med barn som er utsatt for seksuelle overgrep
Posttraumatisk vekst
Psykologiske teorier om vold og traumer: utviklingsteorier, kognitive teorier
R. BUP – videreutdanning i Kognitive Atferdsterapi
Rapporten. Et hjem for oss, et hjem for deg
Rettslige sanksjoner overfor voldsutøvere
Samtale med barn utsatt for seksuelle overgrep
Samtaler med barn
Screeninginstrumenter og metodiske dilemma i forskning på vold og traumer.
Seksuelle overgrep i et traumeperspektiv
Seksuelle overgrep og traumer
Sosiale konsekvenser av vold. Bjugnsaken 4 år etter
Sosiologiske teorier om vold i nære relasjoner.
Stigmatisering, tabuisering
Ulike strategier, metoder og intervensjonsformer i arbeidet med barn og unge utsatt for vold og traumatiske hendelser
Utviklingspsykologi relatert til vold og traumer
Vold som kommunikasjon, ressurs, makt, forsvar, erstatning for tillit
Vold: Forekomst og konsekvenser

Litteratur

- Glad, Kristin Alve, Carolina Øverlien, and Grete Dyb. 2010. «Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn – En kunnskapsoversikt.» Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, Oslo.
- Handlingsplan. 2008. «Vendepunkt. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008–2011.» Justisdepartementet.
- Hjemdal, Ole Kristian and Kristin Engnes. 2009. «Å spørre om vold ved svangerskapskontroll Rapport fra et forsøksprosjekt i fire kommuner.» Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, Oslo.
- Justisdepartementet. 1999. «Regjeringens handlingsplan Vold mot kvinner.» Justisdepartementet.
- Kvinnevoldsutvalget. 2003. *Retten til et liv uten vold: menns vold mot kvinner i nære relasjoner : særtrykk av NOU 2003: 31, kapittel 1.* Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Mossige, Svein and Grete Dyb. 2009. «Voldsutsatte barn og unge i Oslo. Forekomst og innsatsområder for forebygging.» Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Mossige, Svein and Kari Stefansen. 2007. «Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole.» Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo.
- Myhre, Mia C., Anne Lindboe, and Grete Dyb. 2010. «Oppdager sykehusene barnemishandling? En kartlegging av utredningspraksis.» Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress og Oslo universitetssykehus, Oslo.
- Neumayer, Sissel M., Melinda A. Meyer, and Nora Sveaass. 2008. «Forebygging av vold i oppdragelsen. Samarbeid mellom hjelpeapparat og minoritetsforeldre – en kunnskapsoversikt.» in *Nettpublikasjon: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, Oslo.*
- NKVTS. 2008. «Strategisk plan 2008–2011.» Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, Oslo.
- NKVTS. 2011. «Årsrapport 2010.» Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, Oslo.
- Saur, Randi, Arnt Even Hustad, and Trond Heir. 2011. «Voldsforebygging i Norge.» Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress A/S, Oslo.
- Schou, Line, Grete Dyb, and Sidsel Graff-Iversen. 2007. *Voldsutsatt ungdom i Norge: resultater fra helseundersøkelser i seks fylker*, vol. 2007:8. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Vedlegg 1:

REGISTRERINGSSKJEMA:

Forskning som voldsforebyggende aktivitet ved NKVTS

- Forskningstema og kontaktperson:
- Hva er forskningsprosjektets hensikt og problemstillinger?
- Hvilken betydning kan resultatene ha for forebygging på voldsfeltet?
- I hvilket tidsrom foregår/foregikk forskningen?
- Fra hvilke kilder/populasjon innhentes materialet i forskningen?
- Har det aktuelle forskningsprosjektet eksterne samarbeidspartnere, evt. hvem og fra hvilken org/instans?
- Beskriv metoder/framgangsmåte i forskningen:
- Kort om foreløpige resultater ell konklusjoner fra forskningen NKVTS

Vedlegg 2:

REGISTRERINGSSKJEMA:

Undervisning som voldsforebyggende aktivitet ved NKVTS

- Hvor undervises det (institusjon):
- Hva er tema for undervisningen?
- Hvilket omfang har undervisningen (timer, dager, del av program som fortsetter over tid)?
- Hvem utføres den av?
- Hvilken målgruppe retter undervisningen seg mot (faggruppe, evt. hvilket nivå; bachelor, master doktorgrad etc.)?
- Hva er det faglige (voldsforebyggende) innholdet i undervisningen?
- Har du eksterne samarbeidspartnere i forbindelse med undervisningen, evt. hvem/hvilken instans/org?
- Beskriv metoder som benyttes i undervisningen (forelesning, gruppearbeid, oppgaveskriving etc.)
- Er undervisningen evaluert eller skal dette gjøres, evt. av hvem og når?

I denne rapporten gjennomgås forsknings- og utviklingsprosjekter ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) som relateres til forebygging av vold i nære relasjoner. I tillegg gis det en oversikt over senterets undervisning på feltet, med særlig vekt på undervisningen ved masterstudiet i psykososialt arbeid.

Forebygging som tema er sjelden eksplisitt nevnt i forskningsskisser eller som begrunnelse for prosjekter. Unntaket er rapporter hvor kunnskapsstatus om forebygging har vært en del av bestillingen. Når forskerne får konkrete spørsmål om dette er det likevel flere som formulerer en forbindelse til forebygging. Eksempler som viser en slik forbindelse er:

«Resultatene kan bidra til å finne måter å håndtere krenkelser mot eldre på og intervensjoner som kan bidra til at krenkelsene opphører eller reduseres» (nr.4)

«Resultatene bidrar blant annet til økt kunnskap om risikofaktorer for utøvelse av partnervold – noe som åpenbart kan være relevant med hensyn til å utvikle individrettede, voldsforebyggende tiltak» (nr. 19).

I rapporten belyses tematisk variasjon, kilder og metoder i forsknings- og utviklingsprosjekter. Likeså gis det eksempler på temaer i undervisningen som på sikt kan ha betydning for forebygging av vold i nære relasjoner.

Prosjektene mangfold illustrerer noe av kompleksiteten når det gjelder forebygging av vold i nære relasjoner.

Kirkeveien 166 (bygning 48)
N-0407 Oslo
Tlf.: +47 22 59 55 00
Faks: +47 22 59 55 01
e-post: postmottak@nkvt.s.unirand.no

ISBN 978-82-8122-047-8
ISSN 0809-9103
Rapporter kan lastes ned fra: <http://www.nkvt.s.no>